

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tekstiili- ja vaateustekniikka
Joonas Riekkola

Opinnäytetyö

**Kansallispuvusta käspaikkaan –
Perinnetekstiilinäyttelyn suunnittelu ja toteuttaminen**

Työn ohjaaja lehtori Matti Horppu
Työn tilaaja Kangasalan Karjalaseura ry
Tampere 2/2010

Tekijä	Joonas Riekkola
Työn nimi	Kansallispuvusta käspaikkaan – Perinnetekstiilinäyttelyn suunnittelu ja toteuttaminen
Sivumäärä	57
Valmistumisaika	2/2010
Työn ohjaaja	lehtori Matti Horppu
Työn tilaaja	Kangasalan Karjalaseura ry

TIIVISTELMÄ

Tässä työssä käy ilmi, miten suunnittelin ja toteutin perinnetekstiilinäyttelyn Kangasalan Karjalaseura ry:lle. Samoja periaatteita voidaan soveltaa myös muihin näyttelyihin.

Aluksi taustoitin tilannetta ja kerron miksi tämän näyttelyn laatiminen oli tärkeää. Sitten kuvaan tietopohjaisen aineiston keräämistä. Lopuksi kerron näyttelyä varten suunnittelemani ja toteuttamani poppanaliinan synnystä.

Tämän työn sisältämän perusrungon avulla on mahdollista luoda erilaisia näyttelyitä. Mikäli luet tätä löytääksesi tietoa näyttelyn laatimisesta, lue eteenpäin ja muokkaa runkoa tarpeidesi mukaan.

Writer	Joonas Riekkola
Thesis	Building a traditional textile exhibition
Pages	57
Graduation time	2/2010
Thesis supervisor	lecturer Matti Horppu
Co-operating company	Kangasalan Karjalaseura ry

ABSTRACT

This thesis is about planning and executing an exhibition. The exhibition detailed here is about traditional Karelian textiles and it was made for the Kangasalan Karjalaseura ry. But the same principles can be applied to varying kinds of exhibitions.

At first I give you some background on the situation. Why it was important to make this exhibition happen. Then I talk about gathering the facts for the exhibition. Then I talk about how I designed and made an poppana for the Kangasalan Karjalaseura ry.

With the basic layout presented here you can create wide variety of different kind of exhibitions. Modify it to fit your needs and build a fantastic exhibition that is a pleasure to see.

Esipuhe

Haluan kiittää puolisoani Solina Virtaa siitä, että hän tuki, auttoi ja kesti minua tämän työn tekemisen ajan. Ilman hänen apuaan tämä työ ei olisi tullut valmiiksi.

Haluan kiittää Kangasalan Karjalaseura ry:tä tästä hienosta opinnäytetyöaiheesta. Lisäksi erityiskiitos Kauko Iloselle, Kauko Äikkäälle, Liisa Teittiselle ja muille seuran jäsenille, jotka auttoivat ja opastivat minua tätä työtä tehdessä. Talkoohenki ei ole vielä kuollut.

Haluan kiittää Taito Pirkanmaa ry:n Verkarannan taitopajan Leena Pajulaa ja Marianne Vilosta avusta ja opastuksesta poppanaliinan tekemisessä.

Haluan kiittää Sami Aholaa avusta näyttelytaulujen suunnittelussa.

Opinnäytetyön tekeminen oli antoisaa ja olen tyytyväinen saamiini tuloksiin. Opin paljon sellaista, mitä ammattikorkeakoulu ei olisi koskaan onnistunut minulle tarjoamaan. Oli hienoa, että tähän koulutukseen loppuun sisältyi näin suuri ja kiinnostava kokonaisuus.

Tunnen olevani vihdoinkin valmis insinööriksi. Meille on tavallisen koulutuksen yhteydessä moneen otteeseen kerrottu, että mitään ei insinööri vihaa niin paljon kuin turhaa työtä. Tämän raportin ulkomuotoa ja asetteluja säättäessä verenpaine on todella ollut koholla. Ymmärrän selkeyden ja luettavuuden vaatimukset, mutta tuskin kukaan voi sanoa, että raportointiohjeen neuvomat muotoilut olisivat loogisia tai helppokäyttöisiä.

Viime viikkoina on taas ollut lehdissä kirjoittelua nuorten työttömyydestä ja heidän hankaluuksistaan työelämässä. Sanotaan että nuoret eivät osaa työelämän pelisääntöjä. Seuraavassa muutamia pelisääntöjä, joita itse olen poiminut työkokemukseni aikana yritysten kantahenkilökunnalta: Tee niin kuin sanotaan, älä kuten me teemme. Pomon ei kannata laskeutua alaisten joukkoon, siinä voisi vaikka oppia jotain. Etukäteen suunnitteleminen on turhaa. Ihmisten informoiminen on turhaa. Urakkapalkkausta ei kannata käyttää, koska työt tulisivat tehdyksi ajallaan. Asialliset hommat hoidetaan, jos ajan tuhlaamiselta jää aikaa.

Onneksi meillä Tampereen ammattikorkeakoulussa näitä samoja periaatteita käytetään usein myös opetuksessa, joten meille uusille insinööreille pelisäännöt ovat jo tulleet tutuiksi. Tuskin maltan odottaa seuraavaa neljääkymmentä vuotta oravanpyörässä.

Tampereella 8.2.2010

Joonas Riekkola

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
2 Tilanteen taustaa	7
3 Näyttelyn suunnittelu	8
3.1. Fakta-aineiston kerääminen	8
3.2. Esineiden valitseminen	8
3.3. Näyttelytaulukojen laatiminen	9
3.4. Tilankäytön suunnittelu	10
4 Äijälä-liinan suunnittelu ja toteutus	11
4.1. Ensimmäinen versio	11
4.2. Toinen versio	12
4.3. Kolmas versio	12
4.4. Kutominen	15
4.5. Neljäs versio	17
5 Yhteenveto	19
Lähteet	20
Liitteet	21
Liite 1: Pellava – käsitöiden pohja	21
Liite 2: Pellava – kasvista langaksi	24
Liite 3: Äyrämöispuku historiasta nykypäivään	27
Liite 4: Käspaikka eli käsppyhe eli hantuuki	30
Liite 5: Äijälä-liina ja miten se syntyi	34
Liite 6: Näyttelytaulukot	36
Liite 7: Äijälä-liinan eri versiot	40
Liite 8: Lopullinen esinelistä	52
Liite 9: Kuvia näyttelyn loppuvaiheesta	53
Liite 10: Näyttelyesittely	57

1 Johdanto

Ääni, jonka kuulet yöllä makuuhuoneen hiljaisuudessa, on katoavan tiedon huminaa. Vanhat ihmiset kuolevat ilman, että kukaan tallettaa heidän elämäntarinaansa. Lapsenlapset heittävä vintillä olevat tavarat sekajätteeseen ja myyvät rintamamiestalon sekä jaetun tontin hyvällä voitolla. Harva osaa kysyä oikeita kysymyksiä tai kirjoittaa vastauksia ylös. Paljon tietoa ja taitoja menetetään päivittäin. Onneksi asioiden ei tarvitse aina olla näin. On myös tahoja, jotka kantavat huolta menneen säilyttämisestä.

Kangasalan Karjalaseura ry on yksi monista yhdistyksistä, jotka keräävät, vaalivat ja ylläpitävät perinnetietoutta. He omistavat Kangasalla sijaitsevan vanhan kartanotyyppisen rakennuksen, Äijälä-talon, joka on kunnostettu näyttely, juhla- ja kokoustiloiksi. Rakennus toimii myös museo- ja varastotilana lukuisille perinne-esineille.

Äijälä-talossa on karjalaista kansanperinnettä, vanhoja elinkeinoja sekä evakoiden historiaa käsittelevä näyttely. Tiloihin on myös varastoitu monen sadan perinne-esineen kokoelma, joka on saatu pääasiassa lahjoituksina yksityisiltä ihmisiltä ja muilta yhdistyksiltä. Koska esineistä ei ole iloa varaston pimeydessä, seura halusi saada ainakin osan niistä esille ihmisten nähtäville.

Kangasalan Karjalaseura ry otti yhteyttä Tampereen ammattikorkeakoulun tekstiili- ja vaateustekniikan linjaan. He tarjosivat opinnäytetyötä, jonka tuloksena olisi varastoiduista esineistä koottu näyttely vuodelle 2010. Tämä oli selkeä tavoite, jota lähdin toteuttamaan yhdessä yhdistyksen yhdyshenkilöiden kanssa.

Näyttely valmistui vuoden aherruksen jälkeen ja monet varastojen kätköissä lojuneet esineet pääsivät päivänvaloon. Kokosin näyttelyä varten tietoa eri esineistä, niiden historiasta ja valmistukseen käytetyistä materiaaleista. Nämä tiedot koottiin seinätauluihin esineiden oheen. Tiedonhankinta ei ollut helppoa, perinnetekstiileistä ei internetissä paljon puhuta.

Tämän opinnäytetyön varsinainen osa käsittelee näyttelyn suunnittelua ja liitteistä löytyy varsinaiseen osaan huonosti sopivia osia. Luku kaksi taustoittaa tilannetta ja käsittelee karjalaisen perinnetietouden nykypäivää. Luvussa kolme kerron tietopohjaisen materiaalin keräämisestä ja näyttelyn suunnittelemisesta. Luvussa neljä on tiedot näyttelyä varten toteutetun liinan syntyvaiheista.

Liitteet yhdestä viiteen sisältävät näyttelyä varten kerätyt tietopaketit, jotka päätyivät seinätauluihin. Ne on sijoitettu liitteisiin, koska ne eivät muotonsa puolesta sopineet työn varsinaiseen osaan. Liite kuusi sisältää kuvat lopullisista seinätauluista. Liitteessä seitsemän on näyttelyä varten suunnitellun ja toteutetun liinan vedoksia. Liite kahdeksan sisältää listan näyttelyyn valituista esineistä. Liitteessä yhdeksän on kuvia näyttelyn kokoamisen loppuvaiheesta ja liitteessä kymmenen on näyttelyn avajaisia varten kirjoittamani esittely.

2 Tilanteen taustaa

Talvi- ja jatkosodan jäljiltä evakkoon joutui lähtemään melkein puolimiljoonaa suomalaista. Kansakunnan voimannäytteenä heidät asutettiin sodan melskeessä eri puolille Suomea. Monia kohdeltiin uusilla kotipaikoilla kuin toisen luokan kansalaisia. Evakot toivat mukanaan tapansa, huumorinsa ja muistonsa. Kaiken mitä ei tarvinnut kantaa. Suurin osa tavarasta jäi uusien rajojen taakse.

Joitain esineitä saatiin tuotua esiliinankulmassa turvaan ja tietysti evakkoaikana tehtiin uusia puhdetöitä. Suurin osa näistä esineistä oli käyttöön teytyjä ja niinpä ne joutuivat aikanaan polttopuuksi tai muuhun lopulliseen sijoitukseen, kun niistä oli aika jättänyt. Tämä on asioiden luontainen kiertokulku, mutta se myös vaikeuttaa historian säilyttämistä.

Käsitöitä ei enää harrasteta siinä määrin kuin ennen. Tavarat voi suurimmaksi osaksi ostaa valmiina tai puolivalmiina kaupasta. Sukkia kutovat ne, joista se on hauskaa.

Koska monet perinne-esineet ovat käytössä menneet huonokuntoisiksi, ne menevät perikunnan logiikan mukaan usein roskiin.

”Mitä se mummo näitä tahraisia liinoja on säilönyt?”

”Vanhukset aina hamstraavat kaikkea turhaa.”

”Ei enää eletä pula-aikaa.”

”Roskiin vaan.”

Kaikilla vanhoilla esineillä on arvoa, likaisia eli ei. Niitä on käytetty ja käytön jäljet saavat näkyä. Tällaiset esineet ovat tärkeä osa arjen kulttuuriperintöä. Tietysti on myös pyhäkäyttöön tarkoitettuja tavaroita, jotka ovat usein säilyneet paremmin.

Nyt ollaan siinä tilanteessa, ettei vanhoille tavaroille juuri ole käyttöä uusissa kodeissa. Niinpä jokaisen vanhan ihmisen kuollessa on suuri riski, että jäämistön selvittelyn ohessa katoaa korvaamatonta kulttuuriperintöä. Tästä syystä tiedon lisääminen on elintärkeää. Suomalainen perinne-esineistö, tai tarinat niiden takana, eivät saa päästä katoamaan.

3 Näyttelyn suunnittelu

Näyttelyn teemaksi valikoitui tekstiili, koska suurin osa varastossa olleista esineistä oli tekstiilitöitä. Tästä syystä alkuperäinen opinnäytetyötarjous oli osoitettu juuri tekstiili- ja vaateustekniikan linjalle.

3.1. Kirjallisen materiaalin kerääminen

Internetistä ei tällä kertaa ollut muuta hyötyä kuin että saatoin hakea kirjoja kirjaston tietokannasta kotoa käsin. Wikipediassa ei tarvitsemiani aiheita käsitelty, vielä vähemmän muilla sivustoilla. Kun tutkin perinnetekstiilejä käsitteleviä kirjoja, paljastui että kaksi keskeistä tekijää karjalaisessa käsityöperinteessä olivat kansallispuku ja käspaikka, perinteinen käsipyyhetyyppi. Tietoa löytyi vaihtelevasti, pääasiassa jouduin käyttämään kirjoja jotka oli jo siirretty kirjastojen varastoihin. Osan lähdeoteoksista sain lainaksi suoraan karjalaseuralta.

Aloitin tietojen keräämisen pellavasta. Se oli aikanaan tärkein tekstiiliraaka-aine ja siitä minulla oli koulutuksen puolesta runsaasti pohjatietoa. Luentomuistiinpanot ja muutaman faktan tarkistaminen riittivät kokonaisuuden koko laajan kokonaisuuden kasaamiseen. Pellavaa käsittelevien seinätaulujen sisältö löytyy liitteistä yksi ja kaksi.

Kansallispukuperinne on yhä voimissaan, joten siltä saralta materiaalia löytyi runsaasti. Valitettavasti murto-osa siitä oli hyödyllistä, sillä olin kiinnostunut ainoastaan Kivennavan äyrämöispuvun historiasta ja vaiheista. Kyseinen kansallispuku liittyy kiinteästi Äijälä-taloon ja Kangasalan Karjalaseuraan, joten sen historian kartoittaminen oli tärkeää. Äyrämöispukua käsittelevän seinätaulun sisältö löytyy liitteestä kolme.

Käspaikoista oli tietoa heikommin, mutta riittävästi. Käspaikka oli sekä arkeen että juhlaan kuulunut pyyheliina, joiden koristeluun käytettiin paljon aikaa. Erilaisia koristeaiheita ja -tekniikoita oli lukuisia. Varastoitujen esineiden joukossa oli runsaasti käspaikkoja. Tämän ansiosta ei tarvinnut turvautua kuvien käyttämiseen vaan saimme näyttille kaikkia erilaisia käspaikkoja. Käspaikkoja käsittelevän seinätaulun sisältö löytyy liitteestä neljä.

Näyttelytilan rajallisuus teki kirjallisen materiaalin kasaamisesta sikäli helppoa, että minun ei tarvinnut tuottaa pitkiä selostuksia. Tärkeimpien faktojen poimiminen riitti.

3.2. Esineiden valitseminen

Näyttelyyn tulevien esineiden valitseminen oli haaste. Valinnan varaa oli melkein 300 esineen verran. Tässä työssä auttoi suunnattomasti jo varastointivaiheessa tehty esinetietojen huolellinen taltiointi. Kaikista esineistä oli yhdessä mapissa saatavilla kuvaus ja kuntoarvio sekä säilytyspaikan numero. Aloitin tekemällä alustavan listan hyväkuntoisista ja mielenkiintoisista esineistä. Sitten kävin läpi jokaisen alkukarsinnasta selvinneen esineen ja valitsin näyttävimmät ja kiinnostavimmat. Tässä vaiheessa oli

tärkeää ottaa huomioon myös näyttelyn fyysisen tilan riittävyys sekä esinevalikoiman pitäminen monipuolisena. Erilaisia pöytäliinoja olisi ollut kokonaan oman näyttelyn järjestämiseen. Täydellinen lista valituista esineistä löytyy liitteestä kahdeksan.

3.3. Näyttelytaulujen laatiminen

Näyttelytauluihin kerättiin olennainen tieto tekstimuodossa ja taulut sijoitettiin näyttelytilan seinille. Koska seinätilaa oli vähän, päädyimme neljään tauluun. Niiden sisältö jakautui aihepiirien mukaan: kansallispuku, käsipaikka, pellava ja Äijälä-liina.

Hain opinnäytetyötäni varten apurahaa sekä Tampereen ammattikorkeakoululta että Pirkanmaan kulttuurirahastolta. Kumpikaan taho ei myöntänyt minulle apurahaa. Työn tilaaja maksoi varsinaisten taulujen tulostamisen, mutta rahattomuuden vuoksi en kyennyt tekemään minkäänlaisia vedoksia. Lopulliset taulut siis tulostettiin periaatteessa sokkona. Huolellisuuden ansiosta lopputulos oli hyvä, vaikka muutama kirjoitusvirhe livahti tarkastuksen läpi ja värisävyt eivät olleet aivan sitä, mitä olin toivonut.

Taulujen graafisen ilmeen suunnittelussa pyrin noudattamaan samanlaista ilmettä kuin Äijälä-talossa jo olevassa näyttelyssä oli käytetty. Täysin samanlaisia niistä ei tullut, mutta yleisilme ja sommittelu ovat lähellä toisiaan. Kuviossa yksi on vertailu vanhasta ja uudesta seinätaulusta.

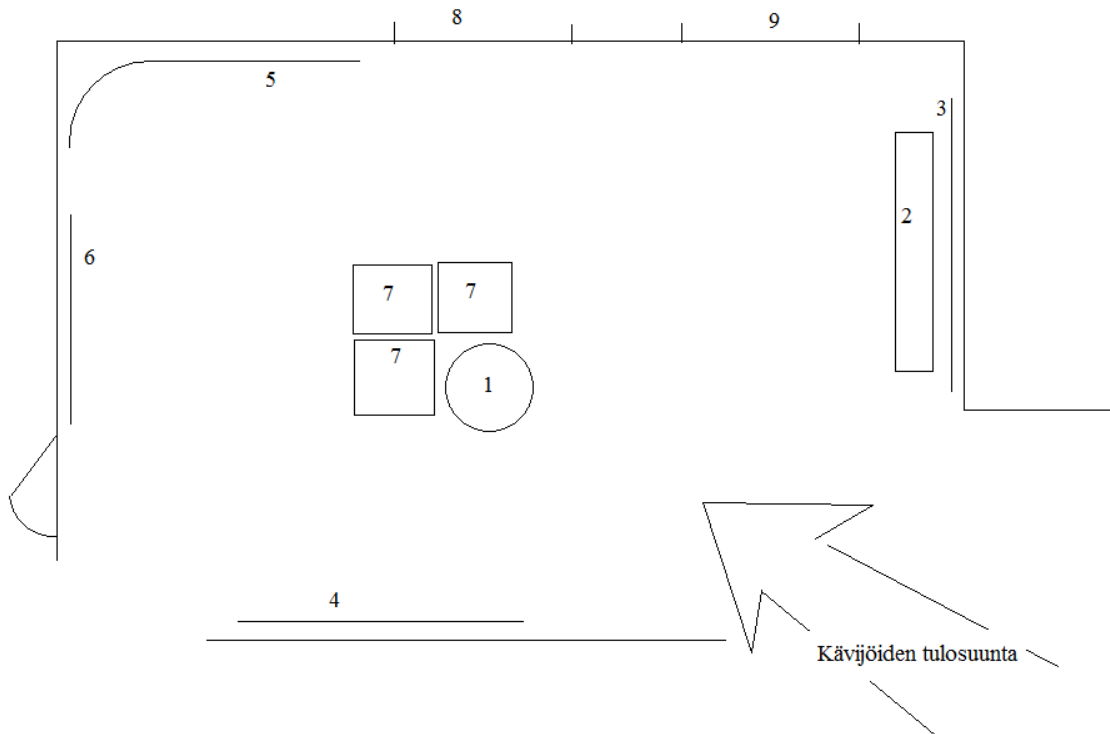
Kuvio 1: Vasemmalla alkuperäisen näyttelyn seinätaulu ja oikealla tätä opinnäytetyötä varten tehty.

Kaikki lopullisten näyttelytaulujen kuvat löytyvät liitteestä kuusi.

3.4. Tilankäytön suunnittelu

Käytössä ollut tila ei ollut suuri. Seinätilaa rajoittivat ovet ja avoin myyntitiski. Seinien lisäksi käytössä oli kolme lattiavitriiniä sekä kaksi seinään upotettua, lasitettua näyttelysyvennystä. Tilasta teki haasteellisen myös sisääntulo. Kävijät eivät tule tilaan suoraan vaan se jää tulijasta vasemmalle. Oikealla puolella sijaitsee Äijälä-talon toinen näyttely. Oli tärkeää kiinnittää kävijän huomio nopeasti ja tehdä näyttelytilasta kiinnostava.

Alkuperäisissä suunnitelmissa näyttelyyn kuului paljon enemmän tekstitauluja, mutta koska halusimme enemmän esineitä näytille, päätimme karsia tietopohjaista materiaalia. Tämä mahdollisti useamman suuren tekstiiliesineen ripustamisen seinille. Kuvio kaksi selityksineen kuvaa alkuperäistä suunnitelmaa. Siitä toteutui lopulta vain lattiavitriinien paikat. Liitteessä yhdeksän on kuvia näyttelyn kokoamisen viimeisestä vaiheesta, josta käy ilmi millainen näyttelyn rakenteesta lopulta tuli.

Kuvio 2: Näyttely layout

1. Kansallispuku
2. Pellavaloukku
3. Pellavakuva + tietoa pellavan valmistuksesta
4. Tietoa entisöinnistä ja esineiden säilytyksestä
5. Tietoa kansallispuvusta ja valmistuksesta
6. Tietoa karjalaisista käsitöistä
7. Lattiavitriini: Käsitöitä vitriineissä
8. Seinävitriini: Rukki, pöytäliina yms. käsitöitä ja niihin liittyvää esineistöä
9. Seinävitriini: Rekikuvaelma

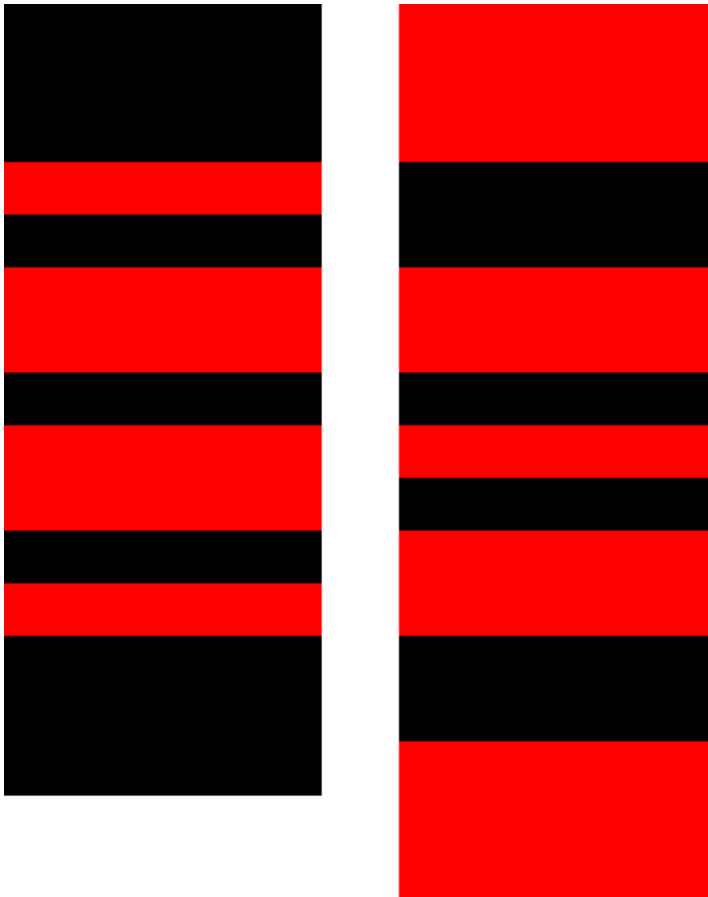
4 Äijälä-liinan suunnittelu ja toteutus

Kangasalan Karjalaseura ry:n halusi alusta asti että suunnittelisin tuotteen, joka liittyisi näyttelyyn ja Äijälä-taloon. Tuotteen tuli olla myös sellainen, että sitä saattoi myydä kävijöille. Kävimme keskusteluja erilaisista tuotevaihtoehdoista. Mietimme sellaisia esineitä kuin heijastimia, pannulappuja ja sukkia. Käytettävyys, perinteisyys ja helppo sarjatuottaminen ohjasivat meidät lopulta kääntymään poppanaliinan puoleen.

Äijälä-talon pöytiä olivat jo parikymmentä vuotta koristaneet puna-musta-valkoraidalliset poppanaliinat. Ne oli tehty aikanaan varta vasten Äijälä-taloon, mutta ne olivat vuosien ja pesujen saatossa virttyneet. Suunnittelun aikana heräsi halu uudistaa vanhat liinat. Suunnittelin siis poppanaliinan, joka tuli sekä Äijälä-talon pöydille, että myyntiin näyttelyn yhteyteen.

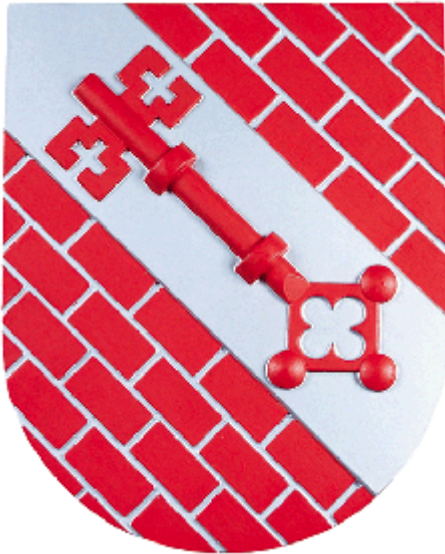
4.1. Ensimmäinen versio

Alussa lähdin perinteisistä raidallisista malleista. Värit olivat tietysti Karjalan musta ja punainen. Kuvio kolme esittelee kaksi suunnittelemaani alkuperäistä raidallista mallia. Kaikki liinaa varten tehdyt suunnitelmat löytyvät liitteestä seitsemän.

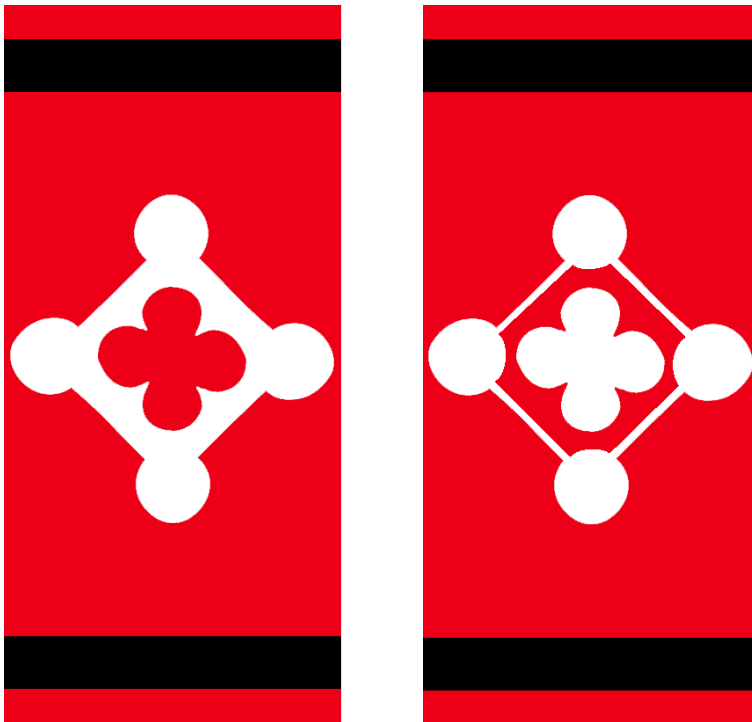

Kuvio 3: Äijälä-liinan ensimmäisiä versioita

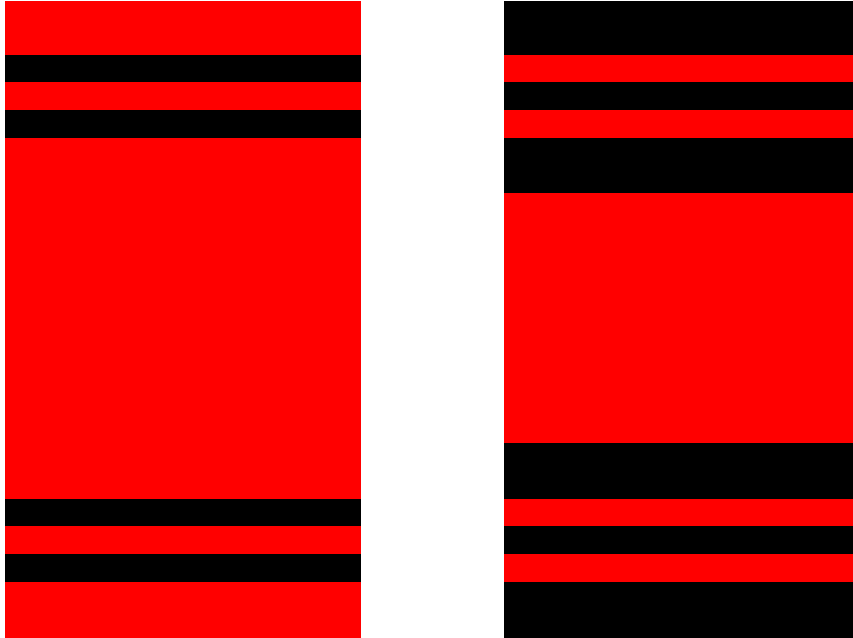

Kuvio 5: Kivennavan vaakuna (<http://www.karjalanliitto.fi/index.phtml?s=153>)

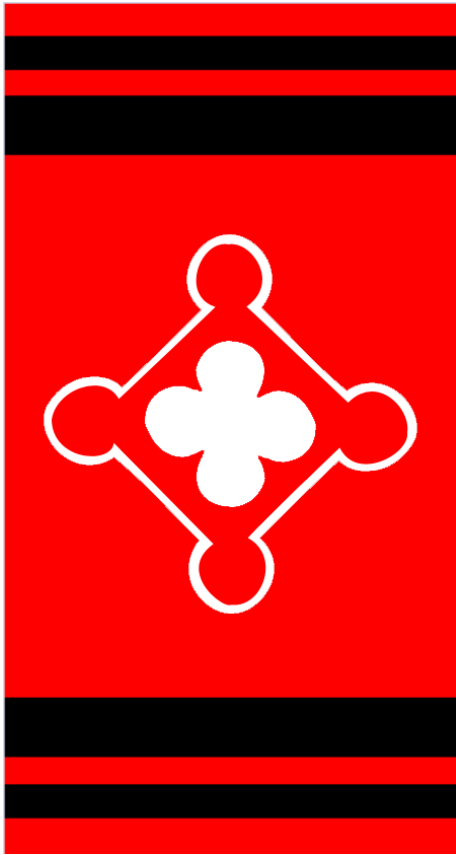
Kuvio 6: Värikokeiluja logon kanssa

Logon värityksen lisäksi oli ratkaistava kysymys ympäröivistä raidoista. Raitojen tuli tukea logoa ja tehdä kokonaisuudesta näyttävä. Kuviossa seitsemän on esimerkkejä raitakokeiluista.

Kuvio 7: Raidoitusehdotuksia

Lopulta päädyimme kuviossa kahdeksan näkyvään malliin. Kuviossa yhdeksän on kuva valmiista liinasta.

Kuvio 8: Ensimmäinen hyväksytty malli

Kuvio 9: Valmis liina 43 cm x 99 cm (Kuva Joonas Riekkola)

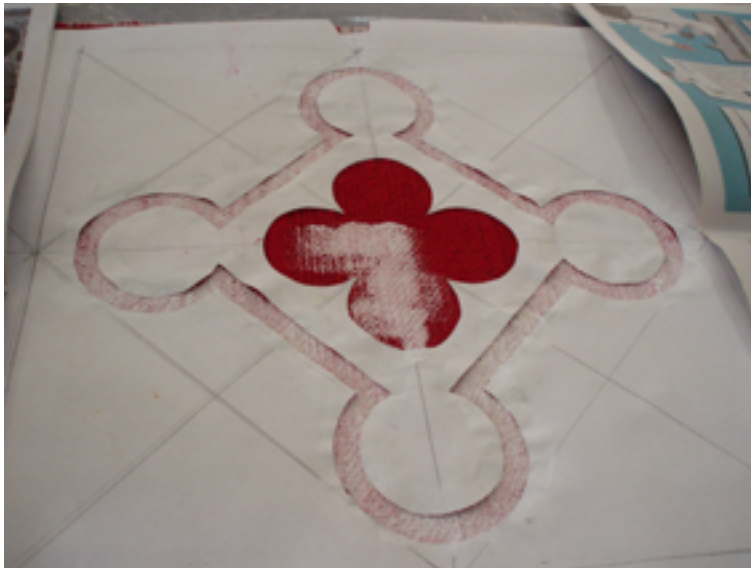
4.4. Kutominen

Tampereen ammattikorkeakoulun tekstiilisiipi oli remontissa talven 2009 – 2010. Tästä syystä en voinut käyttää koulun kangaspuita liinan kutomiseen. Varasin ajan Taito Pirkanmaan pitämästä taitopajasta, joka sijaitsee Verkarannassa, Tampereen keskustassa. Siellä sain käyttööni kangaspuut, joilla kudoin sovitun mallin mukaisen liinan. Kuviossa kymmenen on kuva kutomistapahtumasta.

Kuvio 10: Todiste kutomistapahtumasta (Kuva: Solina Virta)

Logon toteuttaminen liinaan herätti keskustelua. Vaihtoehtoina olivat aplikointi, poimiminen ja painaminen. Päädyimme painamiseen, koska se oli nopea, edullinen ja helposti toistettavissa. Näin poppanaliinujen sarjatuottaminen olisi edullista ja käytännöllistä. Kuviossa yksitoista on kuva liinan painamisesta ja kuvio kaksitoista valmiista painojäljestä. Painamisen suoritin vaahtomuovipalalla. Otin painoväriä vaahtomuoviin ja painelin sen sabluunan avulla liinaan. Ensimmäisen värikerroksen jälkeen maali sai kuivua ja sitten painelin uuden kerroksen. Näin logo sai peittävän maalikerroksen.

Kuvio 11: Painamistapahtuma (Kuva: Joonas Riekkola)

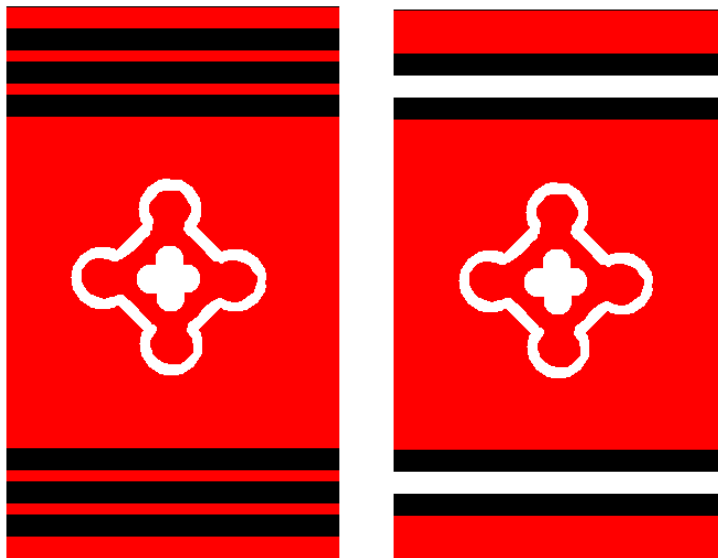

Kuvio 12: Liina kuivumassa, väri leviää hieman epätasaisen pinnan vuoksi (Kuva: Joonas Riekkola)

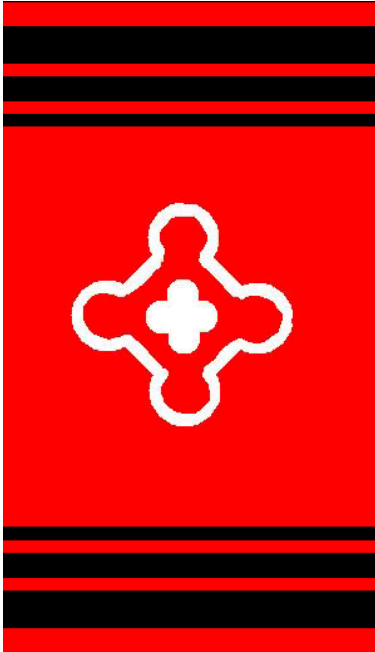
4.5. Neljäs versio

Kun liina oli valmis, kävi ilmi, ettei se vastannutkaan täysin sitä mitä haluttiin. Liina oli liian iso, punainen väärää sävyä ja kuvio liian iso suhteessa liinaan. Lähdin siis suunnittelemaan uutta versiota. Kuviossa kolmetoista on kuvia seuraavista suunnitelmista.

Kuvio 13: Pidemmälle vietyjä liinasuunnitelmia

Tämä uusi tyyli osoittautui miellyttävämmäksi ja jalostin sitä eteenpäin. Kuviossa neljätoista on kuva lopullisesta, hyväksytyistä suunnitelmista, jonka toteutin. Kudoin senkin Verkarannan taitopajassa ja kuvion toteutin painamalla. Kuviossa viisitoista on lopullinen liina.

Kuvio 14: Lopullinen malli

Kuvio 15: Valmis liina 30 cm x 50 cm (Kuva Joonas Riekkola)

Tämä malli oli kaikin puolin tyydyttävä ja se hyväksyttiin. Tämän jälkeen tekemäni alkuperäinen liina ja painokuvion sabluuna siirtyivät eteenpäin Kangasalan Taitopajaan sarjatuotantoa varten. Äijälä-talo sai uudet liinat näyttelyyn mennessä ja liinoja tuli myös myyntiin.

5 Yhteenveto

Vietimme näyttelyn avajaisia kutsuvieraiden kanssa 31.1.2010. Pidin avajaisissa puheen ja kirjoitin näyttelyesittelyn, joka löytyy liitteestä kymmenen. Näyttelyn tulee pysymään auki ainakin vuoden 2010, mahdollisesti pidempään. Työn tilaajan toiveet täyttyivät, joten jo se tekee tästä työstä onnistuneen.

Kaikki näyttelytaulut säilyvät Kangasalan Karjalaseura ry:n omistuksessa, joten he voivat käyttää niitä myös tulevaisuudessa tai muissa järjestämissään tapahtumissa. Äijälä-talo sai oman nimikkoliinan ja se tulee koristamaan talon pöytiä tästä eteenpäin. Jos nämä liinat kuluvat pesussa ja käytössä, lisää voi aina tilata mallin perusteella. Äijälä-liina jää osaksi Äijälä-talon perinnettä ja sen myyntikappaleet löytävät kodin kiinnostuneiden kävijöiden luota. Jo avajaisissa liinoja myytiin useampi kappale.

Tulevaisuuden kannalta tästä raportista on hyötyä, sillä se sisältää yhdenlaisen näkemyksen näyttelyn rakentamisesta. Tätä työtä voi käyttää ohjenuorana muissa samanlaisissa projekteissa. Tämä opinnäytetyö oli epätavallinen opinnäytetöiden joukossa, mutta juuri siksi valitsin sen.

Karjalainen käsityöperinne sai nostetta. Näyttelyn avajaisista tehtiin juttuja lehtiin, muun muassa Kangasalan Sanomiin. Taito-lehti järjesti sattumalta vuoden vaihteessa 2009 – 2010 leivontakilpailun, jossa piti suunnitella jälkiruoka, jossa käytettiin hyväksi kansallispukuaihetta. Mikäli lisää tällaisia innovaatioita ilmestyy, ihmisten kiinnostus kansanperinteeseen ei pääse hiipumaan.

Toivottavaa olisi, että vanha käsityö- ja kansanperinne tulisivat osaksi arkea ja ne sekoittuisivat yhteen. Mikäli näin ei tapahdu, mennyt on vaarassa erkaantua nykypäivästä yhä pahemmin ja lopulta se unohtuu pölyttymään johonkin varaston nurkkaan. Kukaan ei jaksa säilyttää asioita, jos kokee että niitä säilytetään vain säilyttämisen vuoksi. Äijälä-talon näyttely tekee oman osansa perinteiden tuomisessa kaikkien nähtäville. Tämä opinnäytetyö oli yksi askel kohti säilytettyä eilistä.

Mitä sinä olet tehnyt estääksesi historiaa vaipumasta unholaan?

Lähteet

- Heikkilä-Palo, Liisa; Lukkarinen, Annikki,
1995, Käspaikat – pyhäiset pyyhkeet, Jyväskylä, Gummerus
- Hietaranta, Raija; Ilonen, Kauko; Jukanen, Anni; Kaukonen, Toimi; Seppänen, Aarne;
Taponen, Helli, 1989, Kivennapa kylästä kylään, Hämeenlinna, Karisto
- Kanta-Oksa, Raimo
1992, Uusi Pellavakirja, Sonkajärvi, Ylä-Savon instituutti
- Karjalan liitto [online] [viitattu 25.1.2010] Saatavissa:
<http://www.karjalanliitto.fi/index.phtml?s=153>
- Kaukonen, Toini-Inkeri,
1985, Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut, Helsinki, WSOY
- Komulainen, Terttu; Tirronen, Varpu-Leena,
1979, Karjalainen käspaikka
- Korjulainen, Eeva; Pulliainen, Kyösti; Mäkelä, Raili; Taponen, Helli; Taponen, Sinikka;
Äikäs, Kauko, Kivennapa Kestää, Kivennapa-Säätiö
- Koskela; Toini, Mustonen, Katariina,
1979, Pellavalystit, Maatalouskeskusten Liitto
- Näreaho, Maria; Peltonen, Maire; Tsutsunen, Maire,
1979, Kukkilintu-liinatie – kuvia suojärveläisistä käspaikoista, Joensuu, Pohjois-
Karjalan Kirjapaino
- Pursiainen, Leena; Repo, Jaakko
1982, Karjalaisia kansallispuvuja, Helsinki, WSOY
- Seppälä, Raimi,
1982, Pellavan tarina, Tampere, Pellava-Säätiö
- Sirelius, U. T.
1990, Suomen kansallispuvujen historia, Helsinki, Kansallisteos

Liitteet

Liite 1: Pellava – käsitöiden pohja

Tässä yhteydessä on hyvä aloittaa pellavasta, joka oli perinnetekstiilien eniten käytetty tekstiilimateriaali. Tässä luvussa kerron pellavan historiasta maailmalla ja Suomessa. Tämän materiaalin pohjalta ei näyttelyyn tehty taulua, koska seinätila ei antanut myöten.

Pellava – kivikauden keksintö

Pellava on niin vanha keksintö, että sen alkuperää ei ole pystytty ajoittamaan tarkasti. Vanhimmat tunnetut löydöt on tehty Sveitsistä ja ne ovat yli 10 000 vuotta vanhoja. Sveitsi ei kuitenkaan ole otollisinta pellava-aluetta, joten alun perin kasvi on kulkeutunut alueelle jostain etelämpää. Egypti oli pellavan suurvalta jo 6000 vuotta sitten. Muumioiden käärinliinatkin olivat pellavaa. Siellä missä on ollut ihmisasutusta, siellä on ollut pellavaa. (Seppälä, 1982)

Väkinin kasvatettu, mutta aina arvostettu

Voidaan sanoa, että pellavan viljely Suomessa on aina ollut väkinäistä. Etelä-Suomi on pohjoisinta aluetta, jossa pellava kasvaa kunnolla. Pellava on Suomen oloissa herkkä kosteudelle, säätilojen muutoksille ja taudeille. Tuotantokustannukset ovat korkeat ja pellavan viljely on aina hiipunut ilman tukitoimia.

Suomessa pellavaa viljeltiin jo 400 eaa. Pellavasta kudottu palttina oli vientituote jo ennen 1500-luvun puoltaväliä. Karjalan palttina oli kuuluisaa myös ulkomailla ja sitä käytettiin sekä palkan- että veronmaksuun. Yksi kynnära (59 cm) palttinaa vastasi yhden päivän työtä. (Seppälä, 1982)

Ruotsi-Suomen hallitsijat halusivat Suomesta pohjolan pellava-aitan. Samaan tapaan kuin Irlannista oli tullut pellavan viljelyn jättiläinen Länsi-Euroopassa. Villa-, puuvilla- ja silkkitöiteollisuus sijoitettiin muualle Ruotsi-Suomen alueelle. Hämeestä tuli pellavan keskeisin viljelyseutu, mutta Suomen olosuhteissa oli mahdotonta päästä Irlannin veroiseen tuotantoon. Myös Karjalassa viljeltiin pitkään hienoimpia pellavalaatuja, mutta siellä elinkeino hiipui Ison vihan jälkeen 1700-luvun puolivälissä. (Seppälä, 1982)

Tulevaisuuden kasvi

Porvoosta kehittyi pellavankudonnan keskus 1600-luvulla. Muita suosittuja keskuksia olivat Turku ja Viipuri. Myös Hämeenlinnaan keskittyi pellavaosaamista. Porvoon palo vuonna 1760 tuhosi huomattavan osan kankurien työhuoneista ja ammattilaiset levittäytyivät Porvoon ympäristöön.

Suomen Talousseura perustettiin 1700-luvulla ja se alkoi tukea voimakkaasti pellavan viljelyä. Seura vei pellavan aina Ouluun asti ja perusti pellavan viljelyyn ja kehruuseen erikoistuneita kouluja. Näissä kouluissa yritettiin laajentaa pellavaosaamista kouluttamalla pellavanviljelyneuvoja. Mutta rahvas suhtautui toimintaan niin epäluuloisesti, että pian kaikki koulut lakkautettiin. (Seppälä, 1982)

Pellava tulee Tampereelle

Teollistumisen myötä Suomeen virtasi pellavaosaamista ja Tampereen pellavatehdas perustettiin 1856. Raaka-ainetarve kasvoi teollisuuden kasvun myötä ja yhä suurempi osa raakapellavasta tuotiin ulkomailta. Sotavuosina pellavanviljely kukoisti, mutta heti sodan jälkeen viljelyalaa valtasivat helpommat kasvit kuten sokerijuurikas. Vielä vuoden 1950 tienoilla pellavan viljelyala Suomessa oli yli 5000 hehtaaria, kun 1959 se oli enää 200 hehtaaria. (Kanta-Oksa, 1992)

Tampereen pellavatehdas vaihtoi sittemmin nimekseen Tampella. Yritys supisti toimintaansa aina 1960-luvulta lähtien ja kun yrityksen tekstiiliteollisuus siirtyi 1980-luvulla Finlaysonin omistukseen, loppui pellavakankaiden kutominen lähes kokonaan. Tänä päivänä pellavanvalmistusta on kerääntynyt Pohjanmaalle, missä kudotaan paljon pellavaisia pöytä- ja pyyheliinoja. (Kanta-Oksa, 1992)

Kuiduista pellavan tunnistaa

Pellava on kuitukasvi, jonka varressa on seitsemän eri kerrosta. Näistä kerroksista kuusi poistetaan erilaisin käsittelyin, jolloin jäljelle jää vain itse kuitu. Kuidut ovat kuitukimppuina, joita kasvissa on useita kymmeniä. Pellavakuidun pituus vaihtelee 25 – 150 mm välillä. Kuidut ovat pitkiä luonnonkuiduiksi, esimerkiksi puuvillakuidun keskipituus on vain 10 – 60 mm.

Luonnonvärinen pellava on ruskeanharmaata. Värisävyyn vaikuttavat kasvin lajike sekä liotusmenetelmä sekä -aika. Vesiliotettu on vaaleampaa kuin ketoliotettu. Pellavakuitu on luja ja jäykkä, mutta ei kovin sitkeä.

Pellavakuidut imevät kosteutta nopeasti, mutta ne myös kuivuvat lyhyessä ajassa. Kastuessaan pellava turpoaa voimakkaasti. Tätä ominaisuutta on hyödynnetty esimerkiksi paloletkuissa, jotka muuttuivat tiiviiksi, kun niihin pumpattiin vettä.

Pellava johtaa hyvin lämpöä ja tästä syystä pellavasta valmistetut vaatteet tuntuvat viileiltä iholla. Pellava rypistyy helposti. Rypistyvyyttä voidaan vähentää jonkin verran viimeistelyillä. Pellavan valkaisu vaatii suuremman työn kuin puuvillan valkaisu. Valkaisu myös lisää pellavan luontaista kiiltoa.

Pellavan valonkestävyys on keskinkertainen, eikä se kestä korkeita lämpötiloja. Kuumuus kellastaa ja haurastuttaa kuituja. Pellava myös syttyy ja palaa helposti, joskaan ei yhtä helposti kuin monet tekokuidut.

Oikea viljely takaa kunnon kuidun

Pellavan viljelysmaan tulisi olla kostea ja vapaa rikkaruohoista. Pellavaa vaivaavat pellavakirput sekä kasvitaudeista pellavaruoste ja pellavapolte. Jos pellava lakoo, eikä nouse, on lakokohdat usein nyhdettävä homehtumisen välttämiseksi. (Koskela, 1979)

Pellavan kasvuaika on noin 90 – 100 vuorokautta. Mitä aikaisemmin pellava korjataan, sitä hienompaa kuitua saadaan. Myöhemmin korjatusta pellavasta tulee enemmän kuitua, mutta se on karkeampaa. Pellava nyhdetään aurinkoisella, kuivalla säällä. Nyhtäminen suoritetaan kourallinen kerrallaan pystysuoraan ylöspäin. Pellava asetellaan kuivumaan, mikä kestää hyvällä säällä 10 – 14 vrk. Tasaisen värin saamiseksi tulee pellavia käänellä välillä. (Koskela, 1979)

Tämän jälkeen alkaa pellavan muokkaaminen kohti lankaa.

Liite 2: Pellava – kasvista langaksi

Tässä luvussa keskitytään pellavan muokkaamiseen. Tämä materiaali päätyi lyhennettynä seinätauluun.

Rohkiminen – siemenkodat irti

Siemenkotien eli sylkkyjen irrottamista varsista kutsutaan rohkimiseksi. Irrottaminen voidaan tehdä varstalla hakkaamalla tai jaloin tallomalla, mutta perinteinen työkalu on rohka eli lauta, jossa on pystyssä pitkiä rautapiikkejä. Rohkittaessa pellavanipusta pidetään tukevasti kiinni ja se lyödään piikkeihin. Sitten pellavat vedetään piikkien läpi niin että siemenkodat irtoavat. Tätä toistetaan kunnes kaikki kodat on irrotettu. Rohkimisen jälkeen pellavat sidotaan pieniksi nipuiksi eli pioiksi ja viedään likoamaan. (Koskela, 1979)

Liotus – vesi pehmentää

Liotus on kaikista käsittelyvaiheista tärkein. Jos se epäonnistuu, koko kuitu voi olla pilalla. Liotuksella myös säädellään millaista pellavaa ylipäätään saadaan. Liotusajan säätely on tärkeää. Yleensä liotus kestää 1 – 3 viikkoa, ketoliotus vie kauemmin kuin vesiliotus. (Koskela, 1979)

Liotuksella pehennetään varret ja irrotetaan kuitukimput muusta varresta. Liotus on hallittu käymis- ja mätänemisprosessi. Vesiliotuksessa pellavaniput pannaan veteen, nurmiliotuksessa mätäneminen käynnistyy muuten kosteissa olosuhteissa. Liottamisen oikea-aikainen lopettaminen on tärkeää hyvän kuidun saamiseksi. Liikaa liotetussa pellavassa bakteerit ovat ehtineet jo aloittaa itse kuidun hajottamisen. Liian vähän liotuksessa pellavassa kuidut taas eivät ole vielä irronneet kunnolla. (Koskela, 1979)

Ennen liotetut pellavat kuivattiin levittämällä ne hyvällä säällä pellolle tai nostamalla ne pystyyn talonseinustalle. Nykyään pellavat kuivataan mekaanisella kuivurilla. On myös tärkeää, ettei pellavaa kuivata liian kuivaksi. Muuten kuidusta tulee hauras eikä se kestä jatkokäsittelyä. (Koskela, 1979)

Loukutus – varren rakenteet murretaan

Liotuksen jälkeen kuivaneet pellavat loukutetaan. Loukussa on kansi, jossa on yksi tai kaksi harjannetta, jotka painuvat rungon väleihin. Pellavanippu pannaan kannen ja rungon väliin. Sitten pellavaa hakataan kannella eli loukutetaan voimakkaasti, niin että kasvin kuoriosat murtuvat. Kuorien hajoaminen irrottaa ne varsinaisesta pellavakuidusta. Pellavanippua ei vedetä loukun läpi vaan sitä siirretään kannen ollessa auki. Käsilioukulla loukuttaminen on raskasta, sillä pellava on luja kasvi ja sitä pitää hakata perusteellisesti ennen kuin kuorta on irronnut riittävästi. (Koskela, 1979)

Lihtaus – kohti hienompaa kuitua

Lihta on muuten samankaltainen kuin loukku, mutta siinä on tylpät metalliterät kannen ja rungon harjanteissa. Lihdatessa pellavia käsitellään muuten samoin kuin loukutuksessa, mutta nyt pellavia vedetään itseän päin samalla kun kantta painetaan kiinni. On tärkeää varoa, että kuidut eivät katkea. (Koskela, 1979)

Häkilöinti – kuidut rautakamassa

Häkilä on lauta, johon kiinnitetty kaksi piikkikenttää. Toisessa kentässä piikit ovat harvemmassa ja toisessa tiheämmässä. Ensin pellavia vedetään harvempien piikkien läpi kunnes ne kulkevat helposti niiden lomitse. Sitten sama toistetaan tiheämmillä piikeillä. Näin jäljellä olevista kuiduista saadaan tasaisia, saman karkeuksisia nippuja. (Koskela, 1979)

Harjaus – viimeinen silaus

Jos halutaan oikein hienoa pellavaa, kuidut harjataan muiden käsittelyvaiheiden jälkeen. Tähän tarkoitukseen on käytetty erityistä pellavaharjaa, joka valmistettiin usein sian harjaksista. Harjaamalla saadaan erotettua kaikkein pisimmät ja hienoimmat kuidut. Näistä käytetään nimitystä aivina eli ”sydänpellava”. (Koskela, 1979)

Eri työvaiheissa irti lähteneitä kuitua kutsutaan rohtimiksi. Ne koottiin karkeutensa perusteella talteen ja niistä ravisteltiin mahdollisimman hyvin kaikki ylimääräiset kasvinosat pois. Eri karkeuden kuiduista voitiin valmistaa erilaisia lankoja. (Koskela, 1979)

Kehräys – kuidusta langaksi

Aivinoista on perinteisesti valmistettu kuitunippu eli kuontalo, joka kiinnitetään ruginlapaan nauhalla. Koska aivinat ovat paljon pidempiä kuin rohtimet, on niiden kehräys paljon helpompaa. Rohtimet kehrätään lyhyytensä vuoksi harkista. Pellava kehrätään kosteana vastakierteeseen. On myös helpompi kehrätä, jos kostuttaa sormiaan säännöllisesti. Langat vyyhditään kehruun jälkeen pyöritettävällä vyyhdinpuulla eli härvelillä. Loimilangat kehrättiin ja kerrattiin aina tiiviskierteisiksi kun kudelangat taas valmistettiin löysemällä kierteellä. (Koskela, 1979)

Vaatteet pellavaa, napit nauriin nappulaa

Pellavaa käytettiin perinteisesti sekä vaatteisiin että talous- ja sisustustekstiileihin. Alusvaatteet, housut, paidat, puserot ja lasten vaatteet olivat kaikki pellavaa. Arkiasut oli valmistettu karkeammasta rohdinlangasta ja juhlavaatteet taas hienosta aivinasta. Pellavaa olivat myös lakanat, tyynyliinat, käsi- ja astiapyyhkeet sekä pöytäliinat. Koristekirjailuun, samoin kuin seinävaatteisiin, käytettiin tavallista tai värjättyä pellavalankaa. (Koskela, 1979)

Pellava elää yhä

Nykypäivänä laajamittainen pellavanvalmistus on paljolti hävinnyt Suomesta. Pellavaa viljellään ja käytetään edelleen, mutta mittakaava on pienentynyt voimakkaasti. Meillä on monia yrityksiä, jotka valmistavat esimerkiksi laadukkaista pöytäliinoja pellavasta, mutta ne ovat yleensä lahjatuotteita. Harva käyttää ruokapöydässä päivittäin pellavaliinaa. Mutta osaamista Suomesta löytyy edelleen, eikä pellavateollisuus koskaan katoa meiltä kokonaan. Pellava on muuttunut jokapäiväisestä, kaikkeen käytetystä raaka-aineesta ylellisyystuotteiden materiaaliksi. Pellavan paikan arjessa ovat vieneet puuvilla ja tekokuidut. (Koskela, 1979)

Pellava on silti ainutlaatuinen kuitu, jolla on paljon hyviä ominaisuuksia, eikä sitä voida koskaan korvata kokonaan.

Liite 3: Äyrämöispuku historiasta nykypäivään

Äyrämöispuku on tärkeä osa Äijälä-talon historiaa ja siitä oli jo jotain tietoa koottuna pieniin tietotauluihin. Tämän näyttelyn tarpeisiin keräsin lisää tietoa ja tein suuremman kokonaisuuden.

Miten puku sai nimensä

Äyräpääläisillä ei ollut alun perin mitään erityistä nimeä perinteisille vaateparsilleen. Heidän mielessään ne oli vain jaettu arki-, juhla- ja kirkkovaatteisiin. Arkiseen käyttöön tehdyt vaatteet oli valmistettu vankoista, kulumista ja kovaa työtä kestävästä materiaaleista kuten rohdinpellavasta. Niitä ei ollut koristeltu sen kummemmin. Juhla- ja kirkkovaatteet taas oli tehty näyttäväksi ja juhlallisiksi. Piti olla silmäniloa, kun kerran oli erityinen päivä. (Hietaranta, Ilonen, Jukanen, Kaukonen, Seppänen 1989; Korjulainen, Pulliainen, Mäkelä, Taponen, Taponen)

Karjalan kannakselle muutti paremman elämän ja elintilan toivossa väkeä lännestä. Nämä uudet tulijat olivat pääasiassa Savosta ja heitä alettiin kutsua savakoiksi. Järkeenkäyvästi heidän perinnepuvuistaan alettiin puhua savakkopukuina. Tästä syystä myös paikallisen vanhan väen asuille oli löydyttävä oma nimi. Näin sai nimensä äyrämöispuku. (Hietaranta ym. 1989; Korjulainen ym.)

Kaksi heimoa: savakot ja äyrämöiset

Savakot ja äyrämöiset eivät koskaan sulautuneet toisiinsa. Heidän kulttuurinsa ja puheenpartensa olivat erilaiset, mutta eroa piti yllä myös keskinäinen suvaitsemattomuus. Äyrämöiset katsoivat karsaasti iloluontoisia tulokkaita, jotka eivät olleet kokeneet raja-alueen kovia oloja. Savakot taas eivät voineet ymmärtää miksi äyrämöiset olivat niin katkeria ja periksiantamattomia. Kun yhteisessä oli pysyvä juopa, ulottui keskinäinen nahina myös perinnepukuihin. Toisen heimon vaatetuksesta ei pidetty. (Hietaranta ym. 1989; Korjulainen ym.)

Asuinalueelle tunnusomaiset pitäjän puvut olivat tärkeä identiteettisymboli. Jos tyttö meni vaimoksi alueelle, jossa käytettiin eri pukua, täytyi kotipitäjän puvun käyttämiseen saada lupa. Äyräpään kuuluneet Kivennapa, Muolaa, Valkjärvi ja Uusikirkko ovat kaikki saaneet vuosien saatossa omat pitäjänpukunsa. Heimoerot pitivät perinnepuvut erilaisina ja näiden kaikkien pitäjien puvut ovatkin selvästi joko savakko- tai äyrämöispukuja. (Hietaranta ym. 1989; Korjulainen ym.)

Kaikki lähtee langasta

Perinteisesti talot ja kylät olivat omavaraisia ja myös vaatteet tehtiin itse. Raaka-aineet viljeltiin pellossa ja hankittiin luonnosta. Pellavasta kehrättiin lankaa. Langat värjättiin metsästä saavilla aineilla kuten lepän kuorella, sianpuolukan lehdillä, kivenkarpeilla tai mataranjuurella. Juhlapukujen koristusten tarkat mallit ja järjestykset olivat huolellisesti varjeltua tietoa, joka kulki sukupolvelta toiselle. Jokaisella huvulla ja talolla oli omat tyyhinsä ja tapansa tehdä vaatteet. Nuori tyttö ompeli koristeellisen paidan eli rekon ja

kutoi kankaat äitinsä, mummonsä tai kummitätinsä ohjeiden mukaan. Kun tyttö sitten veti uuden puvun päälleen, hän saattoi ihailia sekä omaa kädenjälkeään että vuosikymmenten takaa kulkevaa perinnettä. (Hietaranta ym. 1989; Korjulainen ym.; Sirelius, 1990)

Mutta kaikki mallit eivät kestäneet vuosien saatossa, eivätkä miellyttäneet kaikkien silmää. Uusia malleja saatettiin etsiä esimerkiksi kirkkomatkalla. Kirkonmäelle kerääntyivät kaikki hienoissa puvuissa. Ennen kirkkoaikaa väki käveli ympäri kirkkomäkeä ja jokainen saattoi tehdä havaintoja muiden vaatteista. Tarkkasilmäinen pystyi poimimaan miellyttävimmät koristukset ja panemaan ne muistiin myöhempää käyttöä varten. Koska paperia ja värikyniä ei ollut, talletettiin mallit kiertämällä oikean värisiä langanpätkiä päreen kappaleen ympärille. Näin saatuja suunnitelmia pääsi sitten muokkaamaan ja parantelemaan, kun tultiin kirkkomatkalta kotiin. (Hietaranta ym. 1989; Korjulainen ym.; Sirelius, 1990)

Taito jää Karjalaan

Evakkovuosien aikana äyrämöispuku katosi vähitellen historiaan, kun osaavia tekijöitä ei enää ollut ja ihmisillä oli muita huolenaiheita. Kokonaisimpana vanha äyrämöispuku on saatu talteen Muolaan pitäjältä ja siksi se on saanut nimekseen Muolaan puku. (Korjulainen ym.)

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen kotiseutumatkat Karjalaan olivat taas luvallisia ja väkeä lähti katsomaan rajan taakse jääneitä kotipaikkoja. Samalla nuoremmassa polvessa heräsi halu tutkia juuriaan. (Korjulainen ym.)

Uudistus alkaa Äijälästä

Vanhoja äyrämöispukuja oli säilynyt ja niitä oli esillä eri puolilla Suomea, myös Äijälässä. Tätä kautta puvuista innostui myös Sirpa Lehtonen, jossa heräsi halu uudistaa äyrämöispuku. Äijälässä esillä olleen puvun oli tehnyt Liina Pulliainen, johon Sirpa Lehtonen otti yhteyttä. Liina Pulliainen kannusti ja opasti jatkamaan puvun uudistamistyötä. (Korjulainen ym.)

Lisää materiaalia löytyi Helsingistä, missä Ilta Pimiällä oli äitinsä Mari Pimiän äyrämöispuvun osia. Puku oli yli sata vuotta vanha, tehty aikanaan Inkerin puolella. Saatuaan puvun lainaksi, Sirpa Lehtonen lähestyi Suomen Kansallispuikuneuvostoa, joka hyväksyi uudistamissuunnitelman ja neuvoi miten työ pantaisiin alkuun. (Korjulainen ym.)

Uuteen käydään vanhan kautta

Kansallispuikuneuvosto vaati saada määrätä kaikki materiaalit sekä itse työn suorittajat. Sirpa Lehtonen sai luvan neuloa sukat pukuun hyväksyttyään ensimmäisen sukkaparin Kansallispuikuneuvoston erikoisasiantuntijalla. (Korjulainen ym.)

Kivennapaseura ja Kivennapa-Säätiö lähtivät rahoittajiksi urakkaan 1991. Työ oli hidasta, koska värjäysten ja muiden työvaiheiden jälkeen jouduttiin vertaamaan tuloksia vanhaan pukuun. Ensimmäiset valmiit osat voitiin esitellä 1993. Kivennavan seurakunta täytti 550 vuotta 1995 ja silloin Sirpa Lehtisellä oli yllään kokonainen uusi äyrämöispuku. (Korjulainen ym.)

Puvun ykköskappale luovutettiin Jyväskylään Suomen Käsityömusen kokoelmiin. Toinen kappale, jonka Kivennapaseura ja Säätiö omistavat, luovutettiin 25.7.1998 Kangasalan Äijälään. Kaikkiaan työ vei siis seitsemän vuotta ja maksoi lopulta yli 14 000 euroa. (Korjulainen ym.)

Puku on osiensa summa

Perinteinen naisten paita eli rekko on keskeinen osa äyrämöispukua ja montaa muuta karjalaista perinneasua. Rekkoja on tehty erilaisilla leikkauksilla, kiinnityksillä ja koristeluilla. Äyrämöispuvun rekko on hihallinen, valkea ja se on rintamuksestaan koristeltu. Sen etuosa on toispuoleinen ja miehusta kiinnitetään vasemman käsivarren alle. Äyrämöispuvun rekko on perinteisesti koristeltu keltaisin ja punaisin langoin. Se on tunnusomainen väritys Äyräpään alueelle. Muilla paikoilla väreinä on ollut myös sinistä, vihreää ja valkoista. (Korjulainen ym.)

Valmiiseen äyrämöispukuun kuuluu kaikkiaan kuusitoista osaa, mutta kaikkia ei pueta päälle yhtä aikaa. Käyttäjä voi valita paneeko päälleen mustan vai punaisen hameen, kesä kostelin vai talviviitan, ja minkä väriset sukat viidestä eri vaihtoehdosta vetää jalkaansa. Myös esiliinoja on kaksi, toinen kesää varten ja toinen talveksi. Paitaan kuuluu kirjottu rekko, paidan etuhalkio suljetaan hopeakorulla. Pukuun kuuluu myös nyrkin kokoinen huntupäähine ja Kannaksen äyrämöispuvuille tyypillinen punainen tai keltainen verkahelmus. (Korjulainen ym.)

Uuden äyrämöispuvun voi nähdä Karjalaisten kesäjuhlissa tai Kivennavan Kihuissa.

Liite 4: Käspaikka eli käsppyhe eli hantuuki

Käspaikka rakentuu sanoista ja 'käsi' ja 'paikka'. Karjalankielessä 'paikka' tarkoittaa liinaa tai huivia. Käspaikka oli siis pyyheliina käsille, mutta se on arvokas myös kansanperinteen ja kulttuurin näkökulmasta. Käspaikka tunnetaan myös sellaisilla nimillä kuin hantuuki, silmipyyhe, käsppyhe ja käzipaikka. (Komulainen, Tirronen, 1979)

Käspaikka on yleensä pellavasta liinaksi kudottua palttinaa. Palttinassa kuteet ja loimet kulkevat vuoroin päältä ja vuoroin alta, jolloin syntyy tiivis ja luja sidos. Käspaikan leveys riippui siitä, kuinka leveä kangaspuiden pirta oli eli kuinka leveää kangasta kodin kangaspuilla saattoi kutoa. Yleensä suurin leveys oli 30 – 40 cm. Mitä vauraammasta talosta oli kyse, sitä suurempia olivat kangaspuut ja sitä leveämpiä käspaikat. Pituutta käspaikoilla oli yleensä 2 – 2,5 m, mutta monet juhliinat olivat jopa 3 – 4 m. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Komulainen, Tirronen, 1979)

Käspaikka oli tunnettu kaikkialla ortodoksisen karjalaisväestön alueella. Talon ulko-oven luona roikkui käsienpesuun tarkoitettu astia, jonka luona oli myös arkikäyttöön tarkoitettu, niukasti koristeltu käspaikka. Käsien peseminen oli yleistä varsinkin ortodoksisen uskon kuuluvan karjalaisväestön parissa, sillä ristinmerkkiä ei sopinut tehdä likaisin sormin. Kun vieraat tulivat tupaan he pesivät ensin kädet, tekivät sitten ristinmerkin ikoninurkan suuntaan ja vasta sitten tervehtivät isäntäväkeä. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Komulainen, Tirronen, 1979)

Ikoninurkka oli kodin arvokkain paikka ja siellä pidettiin aina koristeellista käspaikkaa. Myöhemmin yleistyi tapa pitää käspaikkaa myös peilin ja valokuvien yhteydessä. Koristeellisia käspaikkoja saatettiin ripustaa ikkunoihin ja oviaukkoihin juhlapäivinä. Syömään käytäessä sylistä syliin levitettiin pitkä käspaikka. Syöjä saattoi pyyhkiä siihen kätensä ja samalla liina esti murujen, ”Jumalan viljan”, putoamisen lattialle. (Komulainen, Tirronen, 1979)

Käspaikka mukana kaikissa juhlissa

Käspaikka oli tärkeä osa karjalaista arkea ja juhlaa. Monet käspaikat kulkivat sukupolvelta ja suvulta toiselle. Tästä syystä niihin ei perinteisesti kirjailtu omistajan nimeä. Uskottiin, että periytymisen myötä käspaikat keräsivät voimaa ja niistä tuli arvoesineitä. Tätä ajattelua vahvasti käspaikkojen runsas käyttö perinne- sekä uskonnollisissa juhlissa. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Komulainen, Tirronen, 1979)

Käspaikka oli läsnä jo heti syntymän juhlassa, kun äidille tuotiin ruokatuliaisia eli 'rotinoita'. Ne oli usein kääritty käspaikkaan, jotta vastasyntynyt tyttölapsi sai heti alun kapioihinsa. Myös kättilönä toiminut apuvaimo palkittiin usein käspaikalla, hamekankaalla tai muulla lahjalla talon varojen mukaan. Lasta kastettaessa oli käspaikka, jotta pappi sai pyyhkiä siihen kätensä. Usein tämä käspaikka lahjoitettiin papille. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Komulainen, Tirronen, 1979)

Käspaikat olivat keskeinen osa morsiamen mukana tulevia myötäjäisiä. Tästä syystä yli kymmenkesäisten tyttöjen oli tärkeää oppia käsitöitä, jotta he pääsivät kartuttamaan

kapioarkkuaan riittävän ajoissa. Myötäjäisten mukana oli tavallisesti noin 30 – 40 käspaikkaa. Perinteisesti morsiamen kuului valmistaa kaikki itse. Hän myös jakoi käspaikkoja häätjuhlassa lahjoina, erityisesti sulhasen miespuolisille sukulaisille. Käytännössä kapioiden tekemiseen osallistuivat myös äidit, siskot ja suvun muut naiset, sillä ajan myötä kapioiden sisällön vaatimukset nousivat. Määrän tuli olla suurempi ja esineiden näyttävämpiä. Häätjuhlassa morsiamen ja suvun käspaikkoja nostettiin esille, jotta vieraat saattoivat ihailia niitä. Käspaikoilla uskottiin olevan rakastavaisia yhteen liittävä ja pahaa torjuva voima. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Komulainen, Tirronen, 1979)

Kun kuolema kohtasi taloa, ripustettiin ulos käspaikka tiedottamaan surusta muille ihmisille. Hautapaikalle mentäessä arkku kiinnitettiin rekeen tai kantolaitteeseen käspaikoilla. Erityisen pitkiä käspaikkoja käytettiin vainajan arkun hautaan laskemiseen. Haudalle jätettiin käspaikka merkiksi siitä, että muistojuhlaa eli muistajaisia ei ollut vielä pidetty. Muistajaiset järjestettiin kuusi viikkoa hautaamisesta ja näiden viikkojen ajan tuvan nurkassa pidettiin käspaikkaa vainajaa varten, koska uskottiin että tämän ajan vainajan sielu vielä oleile kotipiirissä. Muistajaisiin paikalle saapui koko suku tuoden mukanaan käspaikkoja, joista vainajalle muodostettiin polku. Sitä pitkin vainaja saattoi tulla tupaan ikkunan kautta eli ”pellavaportaita” pitkin. Juhlien loputtua vainaja saateltiin takaisin hautaan. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Komulainen, Tirronen, 1979)

Käspaikkojen koristelutekniikat

Arkipäiväiset käspaikat olivat käyttöesineitä, eikä niitä lähdetty koristelemaan. Juhlakäspaikat taas oli varattu tärkeisiin hetkiin ja vieraille esittelemistä varten. Väreinä käytettiin vain valkoista ja punaista. Perinteisesti eri koristelutekniikoita ei yleensä sekoitettu keskenään. Koristelutapoja oli monia, mutta suosiossa olivat sellaiset tekniikat kuten etupistokirjonta ja revinnäiskirjonta, jotka sallivat kankaan molempien puolien näyttää samalta.

Etupistokirjonta

Useimmat vanhat käspaikat on koristeltu etupistokirjonnalla. Arabit ja egyptiläiset tunsivat tekniikan jo 1200-luvulla ja Karjalaan se tuli idän kautta. Etupistokirjonta soveltuu erinomaisesti palttinan kirjontaan. Tekniikassa kuvat muodostetaan lankoja laskemalla, eikä kankaalle tehdä etukäteen apupiirrosta. Tästä syystä tekniikalla kuvattiin erityisesti geometriset ja geometriseen tapaan hahmotellut aiheet. Etupistokirjontaa käytettiin koko karjalaisella alueella. Se oli suosittua käspaikoissa, koska sillä tehdyt kuviot näkyivät samanlaisina molemmille puolille kangasta. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Näreaho, Peltonen, Tsutsunen, 1979; Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995)

Revinnäinen

Revinnäistekniikkaa on tavattu pääasiassa vilkkailla kauppa-alueilla kuten Karjalan ja Aunuksen kannaksilla. Kuten etupistokirjonnan tapauksessa, myös tämän tekniikan suosiota lisäsi se, että kuvat toistuivat samoina ja yhtä siisteinä kankaan molemmin puolin. Kuten nimestä voi päätellä revinnäisessä kuviot syntyvät, kun kankaasta poistetaan loimi- tai kudelankoja tai molempia. Syntyneet verkkomaiset alueet vahvistettiin ja kuvioitiin kirjontalangalla. Lanka oli lähes poikkeuksetta valkoista puuvillaa, mutta myös punaista käytettiin. Työn ajaksi kangas täytyi pingottaa, jotta se olisi säilyttänyt muotonsa. Aunuksella keksittiin tekniikka, jolla kangas voitiin kutoa suoraan ristikoksi, jolloin vältyttiin kangasta heikentävältä kude- ja loimilankojen purkamiselta. Näin saatua ristikkoo vahvistettiin vielä ohuella pellavalangalla. Joskus tehtiin käspaikkoja, joissa yhdisteltiin revinnäistä ja ketjuvirikkausta. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Näreaho ym. 1979)

Ketjuvirikkaus

Tataarit tunsivat ketjuvirikkauksen jo 1400-luvulla, mutta maalaisväestön keskuuteen se levisi vasta 1800-luvun lopulla. Ketjuvirikkaus tuli hitaasti käspaikkoihin, koska sitä käyttämällä ei voinut saada kankaan molemmista puolista samanlaisia. Toinen syy oli vanhojen kuvioaiheiden sopimattomuus, ketjuvirikkausta varten oli kehitettävä uudet kuviot. Sellaisiksi muodostuivat rönsyilevät kukka- ja kasviaiheet. Keskellä kangasta ollut kasvi levittäytyi kohti kankaan reunoja. Ketjuvirikkauksessa kuvat muodostetaan virikkaamalla lanka kankaan läpi. Työhön voidaan käyttää isoa, tylppäpäistä neulaa tai virkkuukoukkuja. Koska tekniikka oli lähtöisin tataareilta, se oli erityisen suosittu niillä seuduilla, jotka olivat kosketuksissa Äänisen takaiseen venäläisasutukseen. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Näreaho ym. 1979)

Ristipistokirjonta

Ristipistokirjonta tuli mukaan käspaikkojen koristeluun vasta myöhäisemmässä vaiheessa. Se sopi hyvin vaatteiden kirjontaan, mutta käspaikkoihin huonommin koska myös se synnytti selvän nurjan puolen. Aluksi myös ristipisto tehtiin kankaan langat laskemalla. Vähitellen yleistynyt kanavakangas helpotti ja nopeutti ristipistokirjontaa. Käytössä olivat perinteiset kuva-aiheet, usein samat kuin etupistokirjonnassa. Kirjontalankana käytettiin perinteistä punaista. Ajan kuluessa uusia kuvioita saatiin mallikirjoista ja kuvioiden kirjailussa otettiin käyttöön useampia värejä. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Näreaho ym. 1979)

Punapoiminta

Nykyään tunnetuin käspaikkojen koristelutapa on punapoimintatekniikka, vaikka se yleistyi vasta 1800-luvulla. Punapoiminnassa kuviot muodostetaan jo kudontavaiheessa. Kangas on kaksivartinen palttina, jossa loimet polveilevat joka toisen kuteen yli ja joka toisen ali. Koristekuvioiden luomiseksi käytetään puisia

lastoja haluttujen loimien poimimiseen. Poimiminen tehdään suljetussa viriössä, missä poimittujen kuviopisteiden kohdalla lastaa käännetään ja syntyneeseen aukkoon pujotetaan punainen kudelanka. Näin pujotetuista punaisista langoista muodostui lopulta haluttu kuvio. Jopa satojen koristelankojen poimiminen alkeellisissa kangaspuissa vaati aikaa, taitoa ja tarkkaa kättä. Kuva-aiheet muodostettiin usein symmetrisiksi. (Heikkilä-Palo, Lukkarinen, 1995; Näreaho ym. 1979)

Koristeiden kuva-aiheet

Käspaikkojen koristelussa käytettiin runsaasti eri aiheita ja niiden merkitykset olivat moninaiset. Kaikki lähti yksinkertaisesta: suora viiva symboloi maata ja aaltoviiva vettä. Risti merkitsi tulta, ympyrä, neliö tai vinoneliö aurinkoa ja hedelmällisyyttä. (Näreaho ym. 1979)

Yleisesti käspaikoissa käytettyjä kuva-aiheita olivat luontoaiheet kuten kukat, puut, kasvit, ihmishahmot, leijonat, hevoset ja riikinkukot. Erityisesti lintuja kuvattiin paljon erilaisia. Yksi suosittu aihe oli kuvata kaksi lintua symmetrisesti keskellä kohoavan kasvin, elämänpuun, molemmin puolin. (Näreaho ym. 1979)

Myös geometriset muodot, kuten neliöt, hannunvaakunat, tähdet ja hakaristit olivat suosittuja aiheita. Vaikka koristelutekniikoita ei yleensä yhdistelty, kuvioinnin suhteen oltiin luovempia ja luontoaiheita sekä geometrisia muotoja yhdisteltiin paljon. (Näreaho ym. 1979)

Käspaikkojen päädyt koristeltiin usein kapealla reikäompeleella. Siinä muutama kudelanka vedettiin pois ja jäljelle jääneet loimet yhdistettiin. Päätyjen koristeluun saatettiin käyttää pitsiä, mutta tällöin kyseessä oli vain harvoin nyplätty pitsi. Yleensä käytettiin virkattua pitsiä. Myös punaista puuvillakangasta saatettiin käyttää, se oli aina ostettua ja kertoi näin vauraudesta. Puuvillakangas oli kallista ja pienimmätkin tilkut käytettiin hyväksi. (Näreaho ym. 1979)

Liite 5: Äijälä-liina ja miten se syntyi

Äijälä-liina oli keskeinen osa näyttelyä ja Äijälä-talon tulevaisuutta, joten se ansaitsi oman tietotaulun näyttelyyn. Tähän lukuun kootun tiedon pohjalta syntyi näyttelyssä roikkuva taulu.

Käsityöperinne velvoittaa

Alusta alkaen näyttelyn tarkoituksena oli esitellä ja edistää käsityöperinnettä. Esittelypuoli tulee esineiden ja niiden ympärille kerätyn tiedon kautta, mutta edistäminen oli vaikeampi kysymys. Kävimme keskusteluja erilaisista esineistä, joita voisi suunnitella ja valmistaa näyttelyn yhteyteen. Vaihtoehtoja oli patalapuista ja heijastimista aina sukkiin ja laukkuihin. Lopulta päädyimme poppanaliinaan. Se on perinteinen käsityö- ja lahjaesine, mutta poppanaliinalla on myös oma osansa Äijälä-talon sisustuksessa.

Äijälä-talon alakerran pöytiä koristavat poppanaliinat, jotka on suunniteltu ja tehty jo parikymmentä vuotta sitten varta vasten Äijälään. Aika ja käyttö ovat haalistaneet liinat, joten heräsi ajatus niiden uudistamisesta. Liina sopi näyttelyn tematiikkaan ja siitä tulisi osa Äijälä-talon perinnettä.

Suunnittelu lähti perinteisistä liinamalleista raitoineen. Väreinä olivat Karjalan punainen ja musta. Vanhassa Äijälä-liinassa oli myös valkoista, mutta se tuntui tekevän uusista liinoista liian räikeitä ja rauhattomia. Ensimmäiset perinteistä ajattelua rikkovat mallit olivat epäsymmetrisiä.

Äijälä-talo mukaan kuvaan

Heräsi kysymys siitä kuinka liinan voisi vielä kiinteämmin sitoa tähän tiettyyn paikkaan. Äijälä-talon sisustuksessa ja mainoksissa on käytetty paljon Kivennavan vaakunasta löytyvän avaimen kahvaosan muotoa. Saman kuva-aiheen liittäminen Äijälä-liinaan tuntui luontevalta.

Kuva-aiheen olisi voinut toteuttaa liinaan monin eri tavoin, mutta päädyimme painamiseen, koska se on edullinen, nopea ja helposti toistettava tekniikka. Koska tarkoituksena oli valmistaa liinoja runsaasti Äijälä-talon käyttöön, että myytäväksi, oli tärkeää pitää silmällä myös kustannuspuolta. Lisäksi painamisessa oli se hyvä puoli, että halutessaan liinan voi kääntää, jolloin kuva-aihe ei näy. Tämä lisää liinan monikäyttöisyyttä.

Kuva liinan keskellä oli alun perin isompi suhteessa liinaan, mutta se teki kokonaisuudesta liian ahtaan. Näytti kuin kuva olisi ollut vähällä pursua reunoilta yli. Tästä syystä sen kokoa pienennettiin suhteessa liinaan.

Vaikeuksien kautta voittoon

Viimeisessä vaiheessa mukana oli kaksi liinamallia, joista toisessa oli ohut valkoinen raita tukemassa keskuskuvion valkoista ja toisessa vain mustia ja punaisia raitoja. Liina, jossa oli myös valkoista oli lopulta liian rauhaton ja niin viimeisen valinnan myötä syntyi uusi Äijälä-liina.

Lopulliseen versioon tuli punaiselle pohjalle kolme mustaa raitaa, jotka kapenevat reunasta lähdettäessä suhteella 3:2:1. Keskelle jäävään suurempaan punaiseen kenttään painettiin kuva. Sen väriksi valittiin valkoinen, koska se kunnioitti vanhan liinan henkeä ja teki uuden liinan yleisilmeestä kevyemmän. Musta kuvio olisi tehnyt liinasta liian raskaan. Lopullinen versio on sekä raikas että perinteitä kunnioittava. Se on hyvä yhdistelmä uutta ja vanhaa. Mikä sen paremmin korostaisi käsityöperinteitä?

Liite 6: Näyttelytaulut

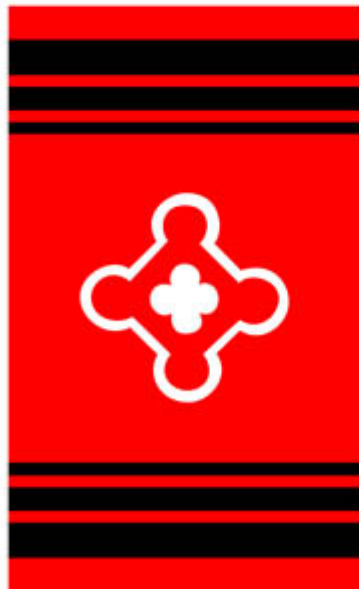
Äijälä-liina ja miten se syntyi

Käsityöperinne verkkoitaa

Alusta alkaen näyttelyn tarkoituksena oli esitellä ja edistää käsityöperinnettä. Esitelty puoli tulee esineiden ja niiden ympärille kerätyn tiedon kautta, mutta edistämisen oli tärkeämpiyksymys. Kävimme keskusteluja erikseen vaikoehdoista ja kehittämise ajatus näyttelyn yhteyteen valmistettavasta tuotteesta. Väitöseltoja oli patahpuista ja heijastamista aina sukkiin ja kookkuihin. Lopulta päädyimme popparaliinaan. Se on perinteinen kirkko- ja hiljaisine, mutta popparaliinalla on myös on a osana Äijälä-talon sisustuksessa.

Äijälä-talon alakerran pöytä koristavat popparaliinat, jotka on suunniteltu ja tehty jo parikymmentä vuotta sitten varta vasten Äijälään. Aika ja käyttö ovat haastaneet liinat, joten harvoin ajatus niiden uudistamisesta. Liina sopi näyttelyn teemaan ja siitä tulisi uusi osa Äijälä-talon perinnettä.

Suunnitelu lähti perinteisistä liinamalleista raitoihin. Väreitä olivat korjakuunpunainen ja musta. Värikassa Äijälä-liinassa oli myös valkoista, mutta se tuntui tehävän uudesta liinasta liian raikeita ja raskaita. Ehdin myös perinteistä ajattelu raitkoista mallit olivat epäsymmetrisiä.

Äijälä-talo mukaan kuvaan

Harvoin kysymys siitä kuinka liinan voisiväkiä kiinteämmä sitoa tähän tiettyyn paikkaan. Äijälä-talon sisustuksessa ja maalausissa on käytetty paljon kivertävää valkuaista. Kysyttiin arain erikokoisista muotoa. Saman aiheen liittämisen Äijälä-liinaan tuntui luontevaksi.

Kirja-aiheen olisi voinut toteuttaa liinaan monin eri tavoin. Päädyimme painamiseen, koska se on edullinen, nopea ja helposti toteutettava tekniikka. Koska tarkoituksena oli sekä valmistaa liinoja runsaasti Äijälä-talon käyttöön että myytäväksi, oli tärkeää pitää silmällä myös kustannuspuolta. Lisäksi painamisessa oli se hyvä puoli, että halutesaan liinan voikäänkö, jolloin kuva-aihe ei näy. Tämä lisää liinan monikäyttöisyyttä.

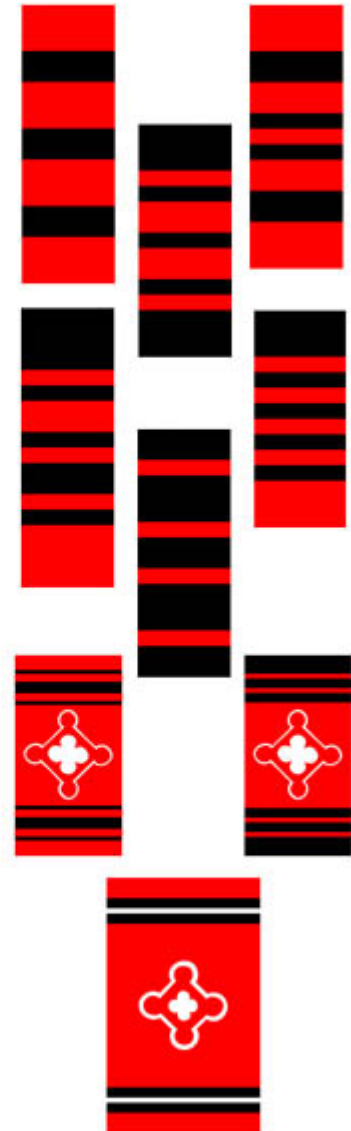
Kirja liinan keskellä oli alimman isompi suhteessa liinaan, mutta se tekikokonaisuudesta liian altaan. Näytti kumkuma olisio luit vähällä pusuatunonkita yli. Tästä syystä sen kokoa pienennettiin suhteessa liinaan.

Väikeuksien kautta voittoon

Väikeisessä vaiheessa mukana oli kaksi liinamallia, joista toisessa oli ollut valkoinen raita tuhemassa keskustelun valkoista ja toisessa vain mustia ja punaisia raitoja. Liina, jossa oli myös valkoista oli lopulta liian raiton ja niin viimeisen valinnan myötä syntyi uusi Äijälä-liina.

Lopulliseen versioon tuli punaiselle pohjalle kolme mustaa raitaa, jotka kapenevat reunasta khdettiesä suhteella 3:2:1. Keskelle jäivään suurempaan punaiseen erittäin painettiin kuva. Sen värin valittiin valkoisen, koska se korosti vanhan liinan henkeä ja teki uuden liinan yleisilmeestä kevyemmän. Musta kuvio oli itekurtt liinasta liian raskaan. Lopullinen versio on toinen ja yhdistelmä uutta ja vanhaa.

Mikä sen paremmin korostaisi käsityöperinnettä?

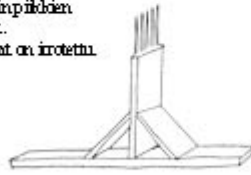

Pellava - Kasvista langaksi

Rohkominen - siemenkodat irti

Siemenkotien elisyököiden irrottamista varten kutsutaan rohkimiseksi. Perinteinen työkalu on rohkia eli kuta, jossa on pystyissä pikoja rautapölkkejiä. Rohkittamassa pellavaripusta pidetään tihevästikönnä ja se lyödään pölkkeihin. Sitten pellavat vedetään pölköiden kipi näin että siemenkodat irtoavat.

Tästä toistetaan kunnes kaikki kodat on irrotettu.

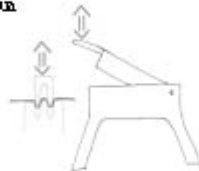
Liotus - vesipehmentää

Liotuksella pehennetään varret ja irrotetaan kuitukömpit muusta varresta. Yleensä liotus kestää 1 - 3 viikkoa, ketoliotus vie kauemmin kuin vesiliotus. Liotus on kontrolloitua lämmen prosessi. Vesiliotuksessa pellavariput pannaan veteen, keta-liotuksessa mäännemisen käytäntö muutenkosteissa olosuhteissa. Liottamisen oikea-aikainen lopettaminen on tärkeää hyvän kuitun saamiseksi. Liikaa liotettu kuitu ei kestä ja liian vähän liotettu kasvista kuitut eivät irtoa kunnolla.

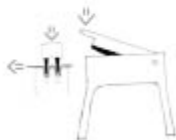
Loukutus - varren rakenteet murskataan

Loukutus on kansi, jossa on yksittäiseksi harjannetta, jotka painuvat rungon väleihin. Pellavaripput pannaan kannen ja rungon väliin. Pellava hakataan kannella niin että kasvin kuoriosat murskautuvat. Kuoret hajoavat ja irtoavat kuitusta. Pellavaripput ei vedetä loukuta kipi vaan sitä siirretään kannen ollessa auki. Käsitölkönä kuituttaminen on raskasta, sillä pellava on luja kasvi ja sitä pitää hakata pitkösti, jotta kuoriosat irtoavat.

Lähtäus - kehti hienompaa kuitua

Lähtäus on kuitu loukku, mutta siinä on työpöytä eteliterit kannen ja rungonharjanteissa. Lähtäessä pellava käsitellään muuten samoin kuin loukutusessa, mutta nyt pellava vedetään itseensä päin samalla kun kannen painetaan kinni. On tärkeää varoa, että kuitut eivät lohkea.

Häikäilynti - kuitut rautakannassa

Häikäily on laatu, johon kinnitetty kansi pölkkeillä. Toisessa kentässä pölköt ovat harvempassa ja toisessa tiheämmässä. Etsit pelkviä vedetään harvempien pölköiden kipi kunnes ne kuitemat helposti niiden lomasta. Sitten sama toistetaan tiheämmällä pölkkeillä. Näin jäljellä olevista kuituista saadaan tasaisia, samaa laaduita olevia rippuja.

Harjatus - viimainen silaus

Jos halutaan oikein hienoa pellavaa, kuitut harjataan uuden käsitte lyväheiden jälkeen. Tähän tarkoitukseen on käytetty erityistä pellavaripputa, joka valmistettiin useina silauksista. Harjaamalla saadaan erotettua kaikkein pisimmät ja hienoimmat kuitut. Näistä käytetään näin työstä aivina eli "sydänpellava".

Kehräys - kuitusta langaksi

Aivoina on perinteisesti valmistettu kuiturippu eli kuortalo, joka kinnitetään rullakääräntäalalle. Koska aivinat ovat paljon pidempiä kuin rullat, on niiden kehräys paljon helpompaa. Pellava kehräsiinkin ostama vastakierteeseen.

On myös helpompia kehräsiä, jos kostuttaa somiaan säännöllisesti. Lomikangat kehrättiin ja harrattiin aivan tiirikierteiseksi kun kude kehrättiin valmistettiin kypsemmällä kierteellä.

Vaatteet pellavaa, napit nauhin nappulaa

Pellavaa käytettiin perinteisesti sekä vaatteen että talous- ja koston tekemiseen. Aikavaatteet, housut, paidat, puserot ja lasten vaatteet olivat kaikki pellavaa. Aikaisut olivat valmistettu korkeammasta rohdinlangasta ja julkavaatteet taas hienosta aivainasta. Pellavaa olivat myös lakat, tyynyliinat, kesi- ja astiapyyhkeet sekä pöytäliinat. Koristeorjailun, samoin kuin seivävaatteisiin, käytettiin värjäämättömiä tai värjättyä pellavakudoa.

Liite 7: Äijälä-liinan eri versiot

Ensimmäiset raidalliset luonnokset

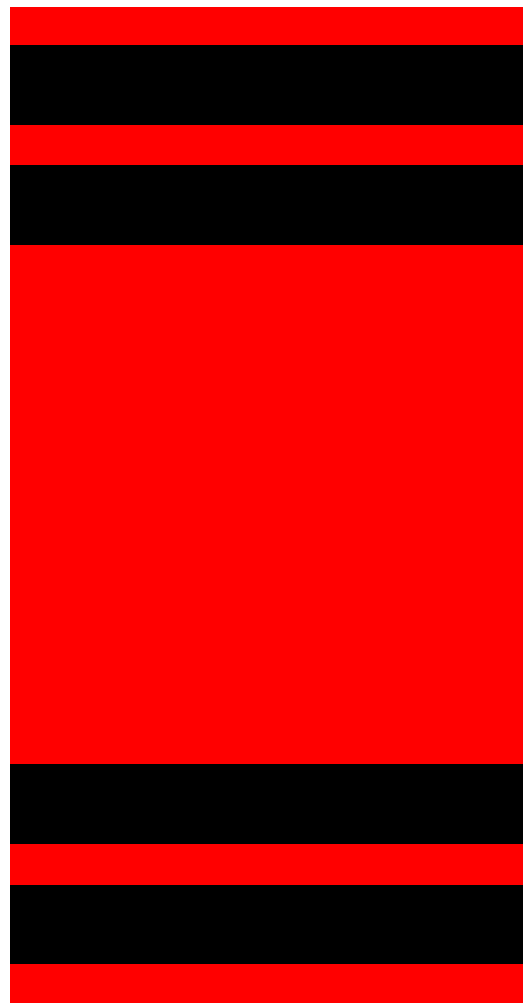

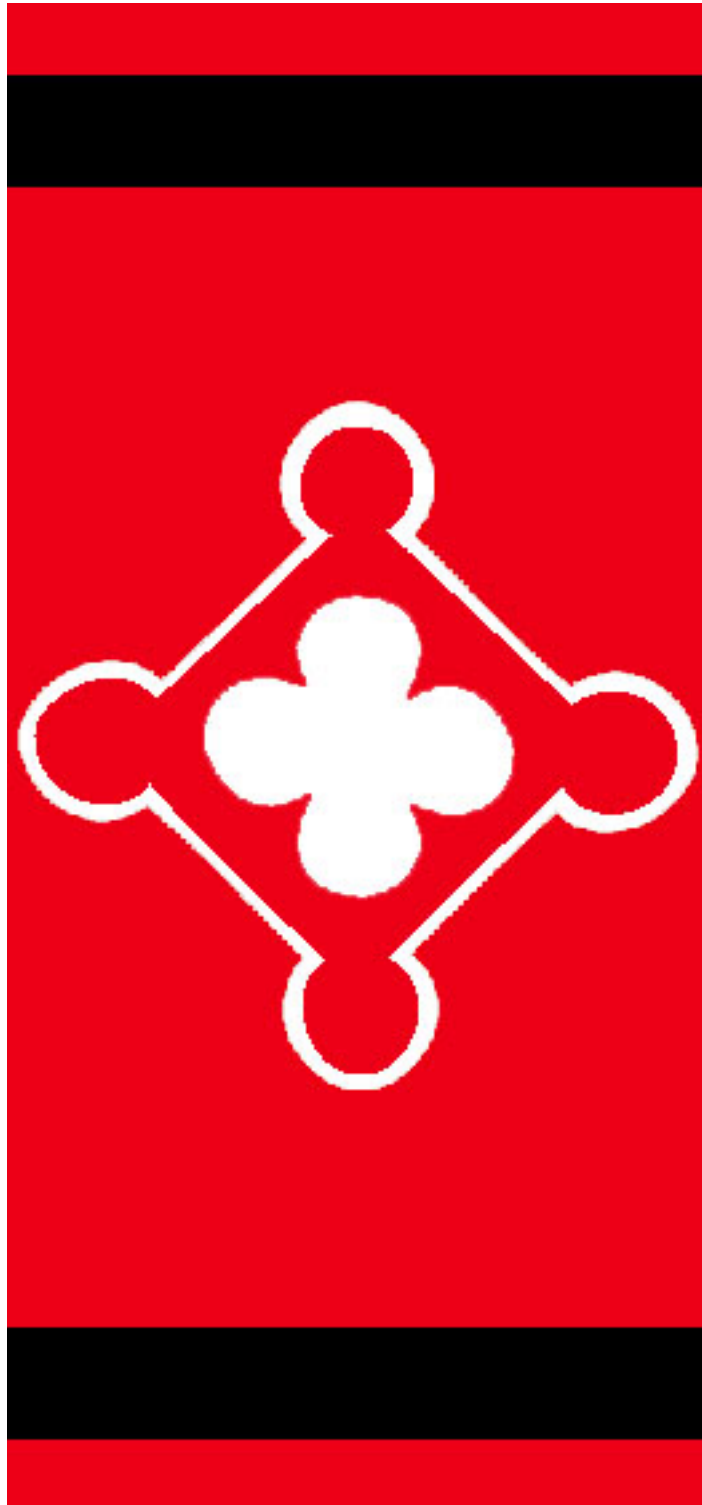
Epäsymmetriset luonnokset

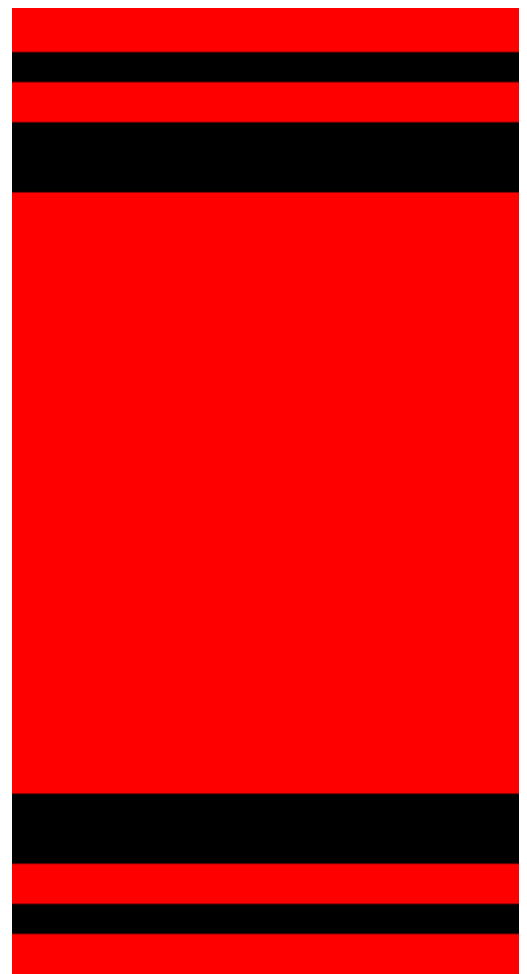
Raitakokeiluja logollista liinaa varten

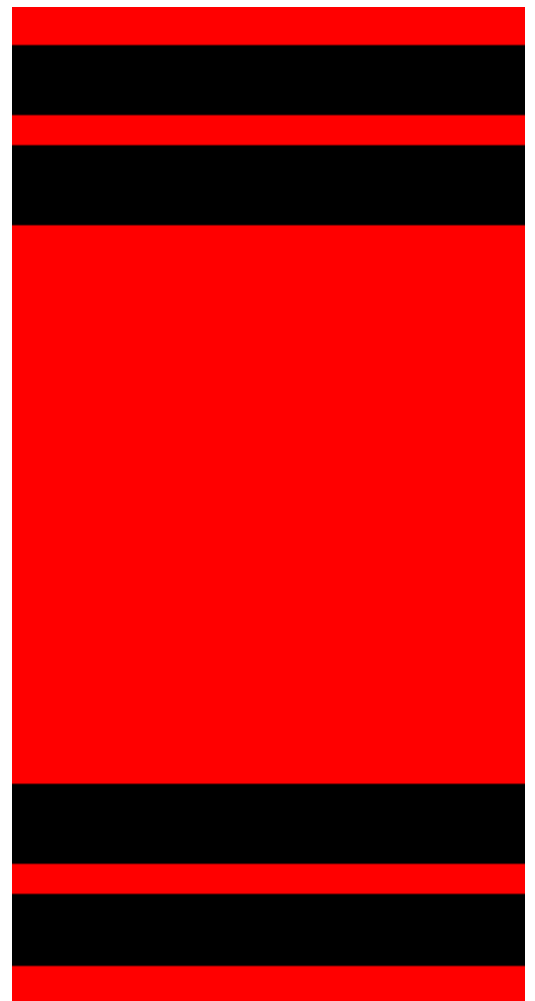

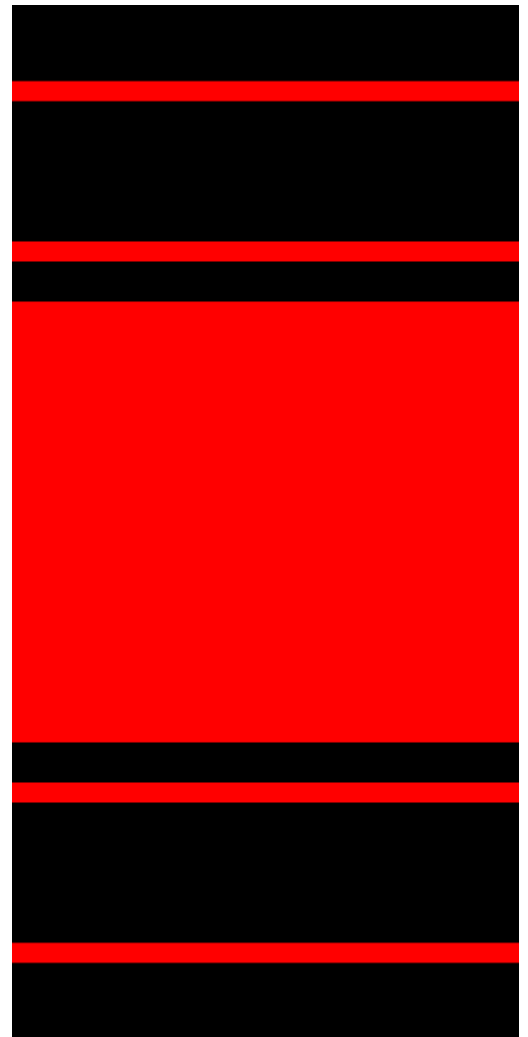
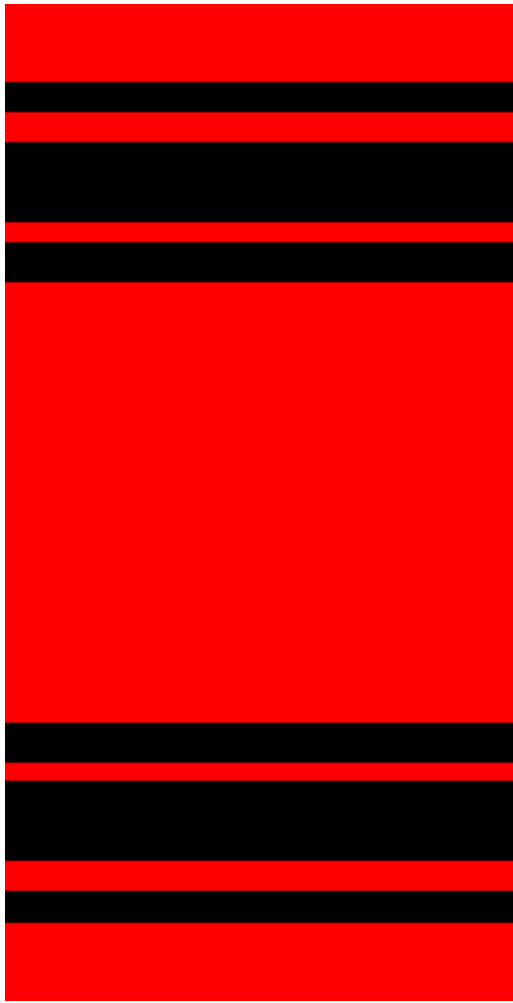
Logon lopullinen väritys

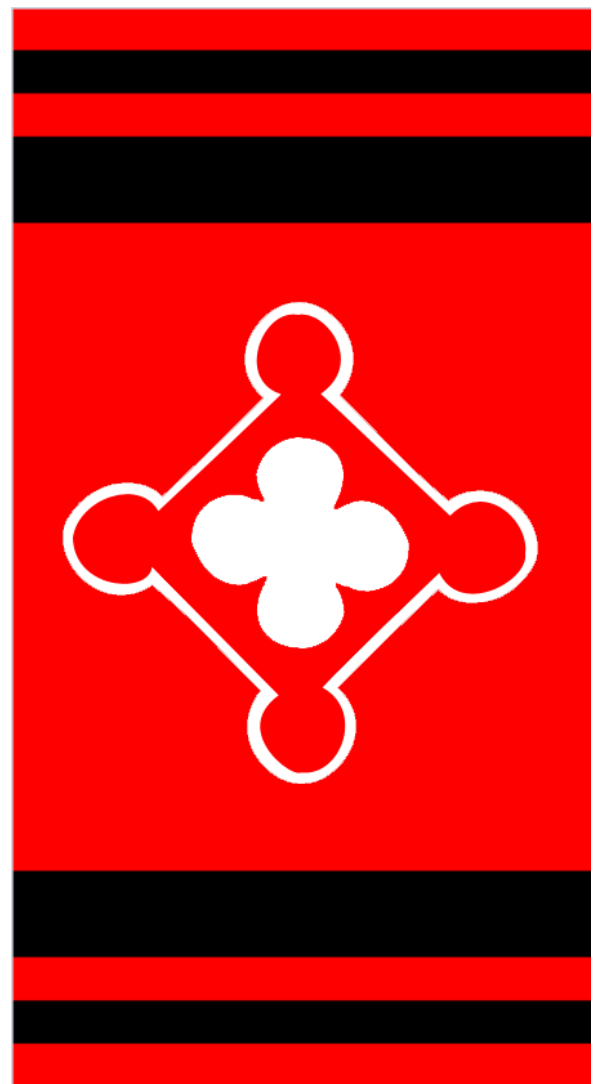
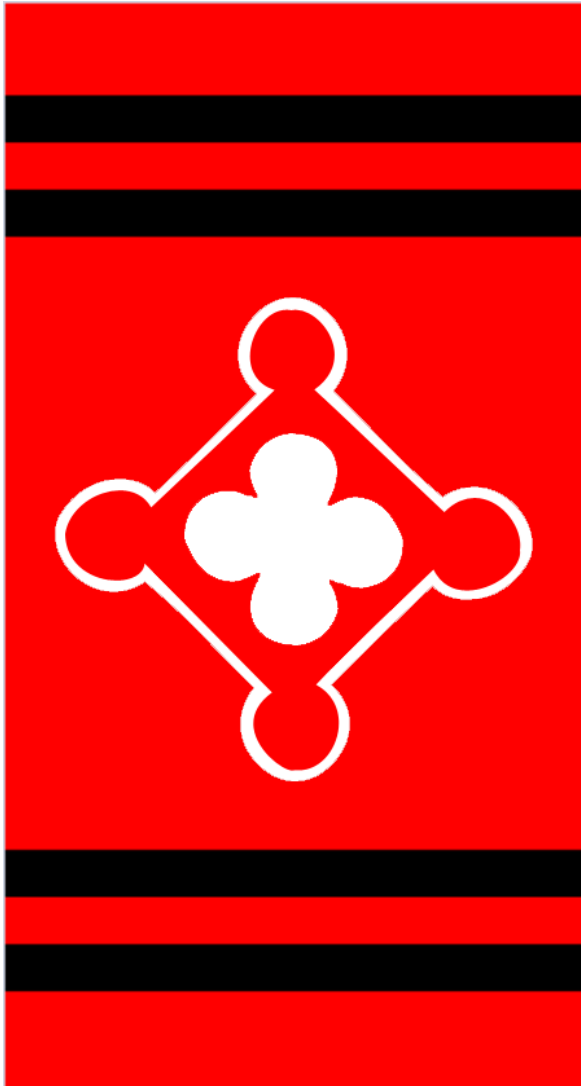
Muita raitakokeiluja

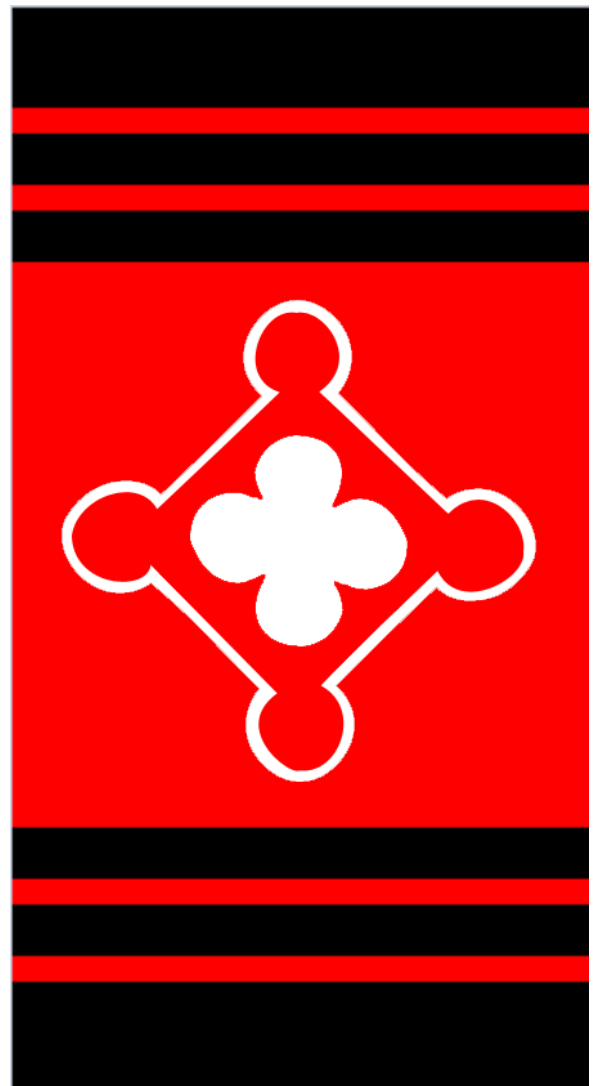
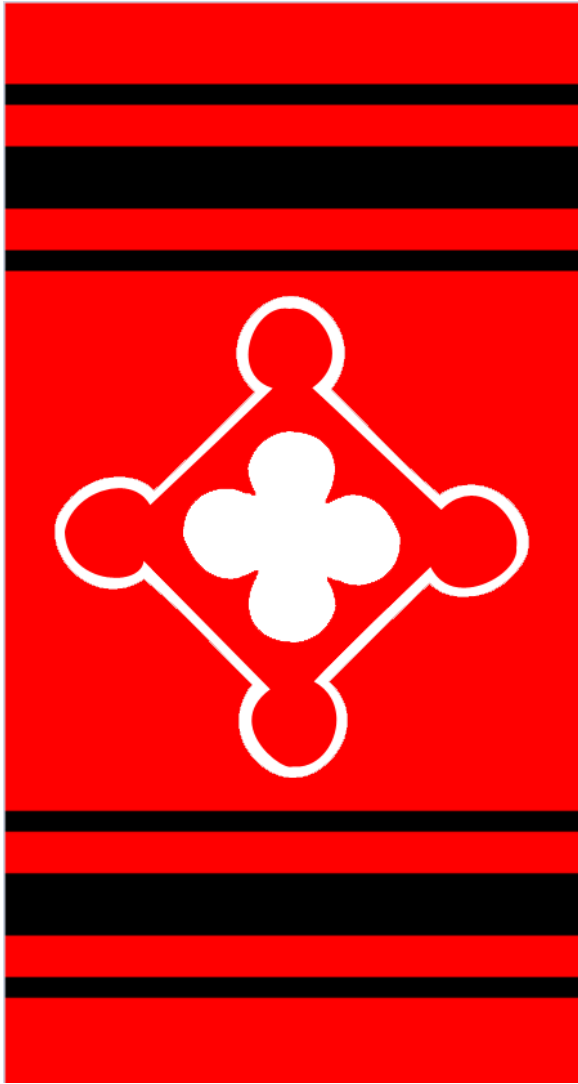

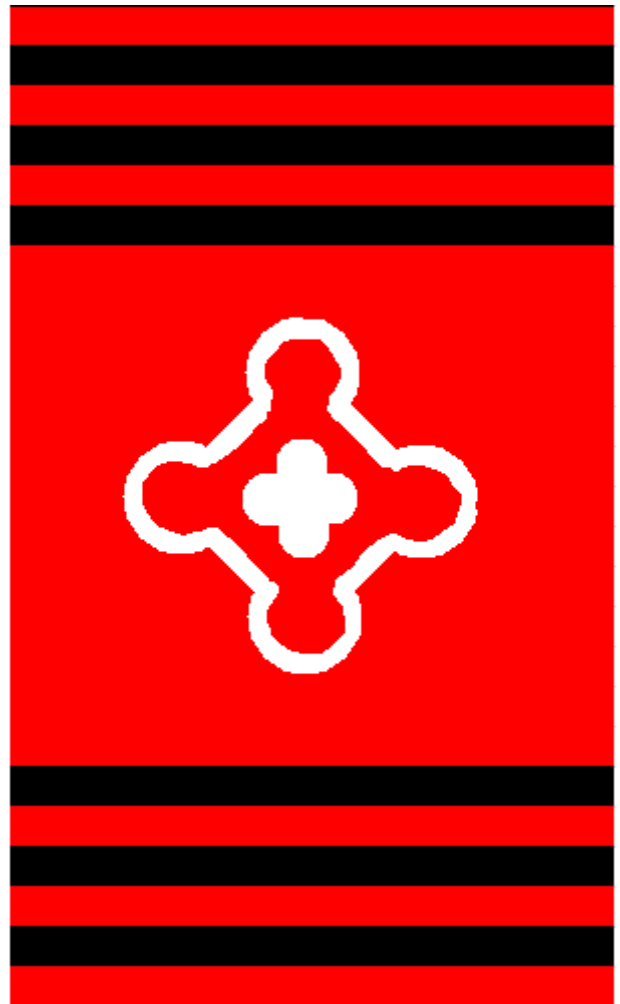
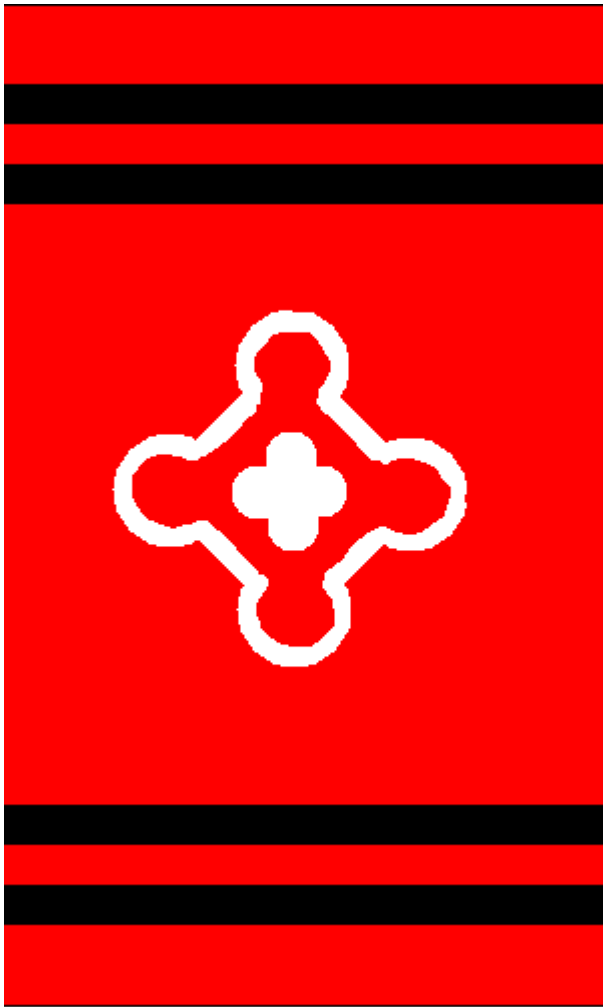
Kokeilu logon kanssa

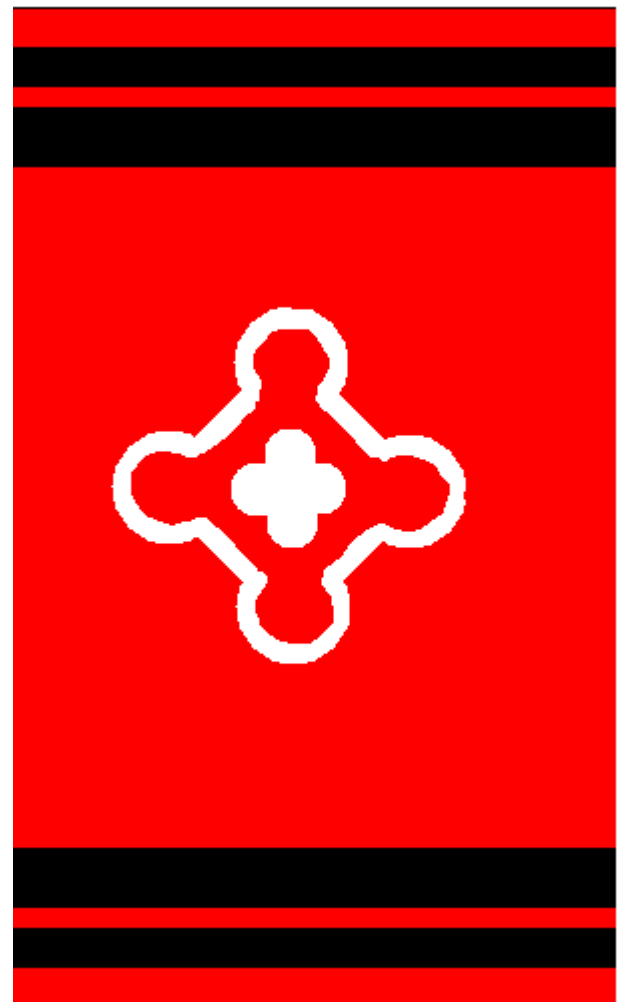
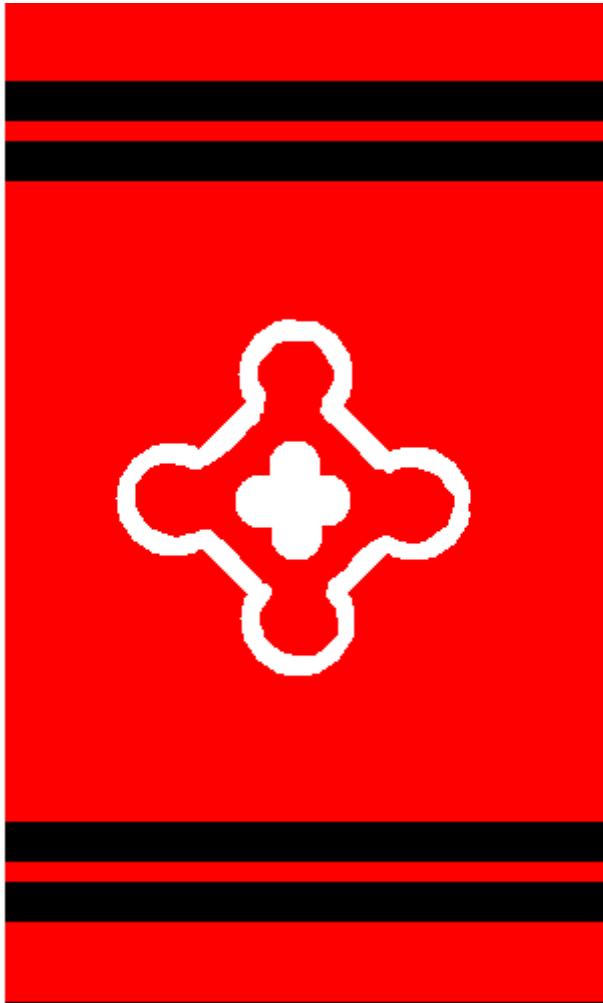

Uusia kokeiluja pienemmällä logolla

Liite 8: Lopullinen esinelistä

1. Pyyhekangas
2. Kansallispuku
3. Kansallispuku
4. Pöytäliina
5. Kampateline
6. Pöytäliina
7. Seinätekstiili
8. Marttapuku
9. Esiliina
10. Pyyhe
11. Lotta-Svärd –käsivarsinauha
12. Käspaikka
13. Pöytäliina
14. Tarjotinliina
15. Nukke / pannumyssy
16. Pöytäliina
17. Pöytäliina
18. Kangaspuiden pirta
19. Neulakintaat
20. Karstat
21. Pöytäliina
22. Kangaspuiden pingotin
23. Pellavaharja
24. Pöytäliina
25. Pöytäliina
26. Rukki
27. Pellavaloukku
28. Lakana
29. Pöytäliina
30. Pöytäliina
31. Sanomalehtipidike
32. Pöytäliina
33. Tarjotinpidike
34. Sanomalehtipidike
35. Käspaikka
36. Käspaikka
37. Käspaikka
38. Käspaikka
39. Käspaikka
40. Käspaikka

Liite 9: Kuvia näyttelyn loppuvaiheesta

Kuvia näyttelystä ennen avajaisia. Suurin osa esineistä on jo paikallaan.

Liite 10: Näyttelyesittely

Kansallispuvusta käspaikkaan – karjalaisen käsityön historiaa

Ääni jonka kuulet yöllä makuuhuoneen hiljaisuudessa, on katoavan tiedon huminaa. Vanhat ihmiset kuolevat ilman, että kukaan tallettaa heidän elämäntarinaansa. Lapsenlapset heittävät vintillä olevat tavarat sekajätteeseen ja myyvät rintamamiestalon hyvällä voitolla, remontoijan unelmana. Onneksi näin ei tarvitse aina käydä.

Kangasalan Karjalaseura ry on yksi monista yhdistyksistä, jotka keräävät, vaalivat ja ylläpitävät perinnetietoutta. Äijälä-talo, yhdistyksen omistama vanha kartanotyyppinen rakennus on kunnostettu näyttely-, juhla- ja kokoustiloiksi. Rakennus toimii myös museo- ja varastotilana lukuisille perinne-esineille.

Äijälä-talossa on karjalaista kansanperinnettä, vanhoja elinkeinoja sekä evakoiden historiaa esittelevä näyttely. Tiloihin on myös varastoitu monen sadan perinne-esineen kokoelma, joka on saatu pääasiassa lahjoituksina yksityisiltä ihmisiltä ja muilta yhdistyksiltä. Ongelmaksi nousi esineiden esille saaminen. Miksi varastoida hienoja esineitä pimeään huoneeseen, missä kukaan ei voi niitä nähdä? Esineet pitäisi saada näyttelytilaan, missä ihmiset voisivat tutustua niihin.

Tästä syystä Kangasalan Karjalaseura ry otti yhteyttä Tampereen ammattikorkeakoulun tekstiili- ja vaateustekniikan linjaan. He tarjosivat opinnäytetyötä, jonka tuloksena olisi varastoiduista esineistä koottu näyttely vuodelle 2010. Tämä oli selkeä tavoite, jota lähdin toteuttamaan yhdessä yhdistyksen yhdyshenkilöiden kanssa.

Vuoden aherruksen jälkeen näyttely on nyt valmis ja monet varastojen kätköissä lojuneet esineet ovat päässeet päivänvaloon. Näyttelyssä on myös koottuna tietoa perinnetekstiileistä ja pellavasta, josta lähes kaikki tekstiilit ennen valmistettiin.

Mukana on myös selvitys näyttelyä varten suunnitellun ja toteutetun poppanaliinan, niin sanotun Äijälä-liinan, synnystä. Se on meidän osuutemme pyrkimyksessä säilyttää ja laajentaa käsityöperinnettä.

Tervetuloa!

Joonas Riekkola